

ΦΡ. ΝΙΤΣΕ

**ἡ θεωρία
τοῦ σκοποῦ
τῆς ζωῆς**

- Τι εἶναι νὰ ζεῖς • Ευγενεια και χυδαιοτητα •
- ἡ συνειδηση • διανοητικη συνειδηση • ασυνειδητες αρετες •
- ἡ υπερτατη ευγενεια τῶν συναισθηματων • αξιοπρεπεια της τρελλας •
- Τι διατηρει το εἶδος • απολυτα καθηκοντα • δουλεια και ανια •
- οσα ονομαζουμε αγαπη • γνωση της αθλιοτητας •

ΦΡ. ΝΙΤΣΕ

Η ΘΕΩΡΙΑ
ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ
ΤΗΣ ΖΩΗΣ

*Τί είναι να ζεις, Εγγένεια και χυδαιότητα,
ή συνείδηση, διανοητική συνείδηση, άσυνείδητες, άρετές,
ή ύψιστη εγγένεια τῶν συναισθημάτων, αξιοπρέπεια τῆς τρέλλας.
Τί διατηρεῖ τὸ εἶδος, ἀπόλυτα καθήκοντα, δουλειὰ καὶ ἀνία,
ὅσα ὀνομάζουμε ἀγάπη, γνώση τῆς ἀθλιότητος.*

Μετάφραση
ΧΡΥΣΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ν. ΔΑΜΙΑΝΟΥ
ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 38
Τηλ. 3634.088
ΑΘΗΝΑΙ

Η ΕΥΤΥΧΙΑ ΜΟΥ

**Ἄπο τότε πού κουράστηκα νά γυρεύω
ἔμαθα νά βρίσκω.**

**Ἄπο τότε πού κάποιος ἄνεμος μου ἐναν-
τιώθηκε ταξιδεύω μέ ὄλους τοὺς ἀνέμους.**

Φρ. ΝΙΤΣΕ

ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Φρειδερίκος Νίτσε, 1844—1900. Γερμανός φιλόσοφος, τοῦ ὁποίου ἡ θεωρία στηρίζεται στὴ ζωτικὴ ἐνέργεια καὶ τὴν ἰσχυρὴ θέληση, ἡ ὁποία ὑψώνει τὸν ἄνθρωπο μέχρι τοῦ «ὑπερανθρώπου». Εἶχε δὲ μεγάλη ἐπίδραση ἐπὶ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας.

Τὸ πρῶτο ἔργο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἀντιμετώπισε τὸ κοινό, εἶναι «Ἡ γένεσις τῆς τραγωδίας — ἡ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία», τὸ 1871, ὅπου τότε ὁ Νίτσε ἦταν Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιλείας.

Τὸ κυριότερον ἀπὸ τὰ ἔργα του τὸ ἔγραψε μεταξὺ 1833 καὶ τοῦ 1885 τὸ «Τάδε ἔφη Ζαρατούστρας». Ἔργο φιλοσοφικὸ καὶ ποιητικόν, ὅπου προπαρασκεύασε στὴν ἐρημιὰ τῶν Ἄλπεων. Ὁ Ζαρατούστρας δοκιμάζει τὸ αἶσθημα γὰρ κάνει δῶρα στοὺς ἀνθρώπου τοῦ ὑλικοῦ τῆς σοφίας του καὶ κατεδαίνει στὴν πάλῃ. Ὁ λαὸς δὲν ἀκούει τὴν ἐμπνευσμένην του φωνήν καὶ γελᾷ γιὰ τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα δὲν καταλαβαίνει. Οἱ λόγοι του θίγουν τὰ πλέον διάφορα θέματα. Καταφέρονται κατὰ τῆς μικροφυχίας τῶν μετρίων, οἱ ὁποῖοι καταφεύγουν στὴν ἡσυχὴ ὑπνηλία τῆς Ἠθικῆς. Ἐναντίον τῆς Μεταφυσικῆς, ἡ ὁποία ἐξαλείφει τὴν πίστη τοῦ κόσμου κηρύττουσα τὴν ἀφαίρεσιν. Ἐναντίον τοῦ ἀσκητισμοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς κάνει γὰρ σκεφτόμαστε τὸν θάνατον. Ἐναντίον τῆς λατρείας τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖο καταπνίγει τοὺς ἀνθρώπους καὶ δημιουργεῖ δούλους ἐνὸς ἀπρόσωπου ὀργανισμοῦ. Ἐναντίον τῆς γενικεύσεως τῆς σκέψεως.

Πολλοὶ ἄλλοι Λόγοι ἀντιθέτως περιέχουν ἐνθουσιαστικὰς βεβαιώσεις.

Ὁ ἕνας δοξολογεῖ τὸν πόλεμον, ἕνας ἄλλος ἀναγνωρίζει τὸν διχασμὸν τῆς προσωπικότητος, καρπὸ τῆς μονώσεως καὶ τῆς προ-

Φ Ρ. Ν Ι Τ Σ Ε

σευχής. Ένας άλλος διδάσκει την υπέρμετρη γενναιότητα της αγίας αρετής, ή οποία θέλει να προσφέρεται.

Ο Ζαρατούστρας αποσύρεται εκ νέου στο βουνό, όπου μετά μερικά χρόνια επανέρχεται στο κήρυγμά του εναντίον των «ιδεολιστών».

Ο Νίτσε δικαίως θα κολακευθεί ότι έφερε με το «Τάδε έφη Ζαρατούστρας» την γερμανική γλώσσα στην τελειότητά της.

Άλλο έργο του, δημοσιευθέν το 1886, «Πέραν του καλού και του κακού». Διατριβή για την φιλοσοφία του μέλλοντος. Περίοδος μονώσεως, αλλά ευτυχής, φωτισμένη από το γαλλικό μεσαιωνικό φώς, όπου ο Νίτσε εγκατεστημένος πλέοι στη Νίκαια έχωρίσθη σχεδόν ολοκληρωτικά από τη Γερμανία.

Το «Πέραν του καλού και του κακού» παρουσιάζεται έτσι υπό συνήθη μορφήν των αφορισμών, ως μία σύνθεση των ιδεών του Νίτσε.

- Άλλα έργα του:
- «Άνθρώπινον πολύ ανθρώπινον».
- «Ίδε άνθρωπος».
- «Η γένεσις της φιλοσοφίας».
- «Λυκόφως».
- «Διθύραμβοι εις τον Διόνυσον».
- «Χαρούμενη Γνώση».
- «Θεωρία του Σκοπού της Ζωής».
- «Μυστικισμός».

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ

Ο Φρειδερίκος Νίτσε δέν συνέθεσε έργο ποιητικό, αν και έγραψε πολλά ποιήματα, διάλεξε τα κυριώτερα, τα όποια το 1894 ο Φρειδερίκος Χαϊγκελ τα έδωσε στα «Άπαντα» στον 37ο τόμο. Πολλά δέ τα συναγομμε στα βιβλία του.

Αυτό το αισθηματικό σύνολο της ποιήσεως παραχωρεί τη θέση του σε μία σκέψη επί πλέον και πλέον ισχυρά και προξενεί έντύπωση με τα αποφθέγματα, με τα αξιώματα και τους αφορισμούς της.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Πάντα βρίσκω όλους τους ανθρώπους, όπως κι' αν τους κοιτάζω, με καλωσύνη ή κακία, να φροντίζουν για ένα πράγμα: πώς να εξυπηρετήσουν τη συντήρηση του είδους. Και φροντίζουν γι' αυτό, όχι από αγάπη για το είδος, αλλά γιατί δεν υπάρχει μέσα τους τίποτα παληότερο, δυνατότερο, ανέλεκτο και πιο άκατανόητο από αυτό το ένστικτο, γιατί είναι αλήθεια πώς το ένστικτο αυτό είναι στην κυριολεξία ή ουσία του είδους μας, ή ουσία του κοπαδιού μας.

Παρ' όλο που τα καταφέρνουμε αρκετά γρήγορα μπορώ να πω με τη συνηθισμένη φυσικά μυωπία μας, να ξεχωρίζουμε από απόσταση πέντε βημάτων τους όμοιους μας σε χρησίμους και σε άχρηστους, σε καλούς και σε κακούς ανθρώπους, ωστόσο αν καθήσουμε και τα θάλλουμε κάτω και κάνουμε έναν άπολογισμό και σκεφτούμε το γενικό σύνολο αυτού του ξεχωρίσματος, καταλήγουμε σε μια φοβερή δυσπιστία. Δεν μας ικανοποιεί το ξεχώρισμα, δεν είμαστε σίγουροι και στο τέλος τα παρατάμε. Στο κάτω - κάτω της γραφής, ίσως ο πιο άχρηστος, ο πιο θλαβερός άνθρωπος να είναι ο πιο χρήσιμος για τη συντήρηση του είδους. Γιατί ο άνθρωπος αυτός —ο θλαβερός— συντηρεί στον έαυτό του ή στους άλλους ανθρώπους διάφορα ένστικτα που χωρίς αυτά ή ανθρωπότητα θα είχε έδω και πολύ καιρό αποχαυνωθεί και διαφθαρεί. Η ανεξάντλητη δίψα του άρπάγματος

καὶ τῆς κυριαρχίας, ἢ ἡδονῆ τῆς καταστροφῆς, τὸ μῖσος καί, γενικὰ μὲ ἄλλα πιὸ ἀπλᾶ λόγια, ἐκεῖνο τὸ κάθε τι πού ὀνομάζουμε καὶ θεωροῦμε συγχρόνως κακό, κατὰ βάθος δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς καταπληκτικῆς οἰκονομίας τῆς συντήρησης τοῦ εἴδους, θέβαια στὸ σύνολό της ἀρκετὰ ἀκριβῆ καὶ σπάταλη οἰκονομία, ἐξαιρετικὰ ἀνόητη, ἀλλὰ πού ἀποδεδειγμένα διατήρησε μέχρι τώρα τὴ φυλὴ μας. Δὲν μπορῶ νὰ γνωρίζω, ἀγαπητέ μου ὁμόγενε καὶ πλησίον, ἂν θὰ μπορούσες νὰ ζήσεις ἀκόμα σὲ θάρος τοῦ εἴδους μας, νὰ ζήσεις «παράλογα», νὰ ζήσεις «κακά»· ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ κάνει κακὸ στὸ εἶδος ἴσως ἔχει πεθάνει μέσα μας πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια· καὶ ἴσως νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ 'κεῖνα τὰ πράγματα πού τώρα πιά οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἐπηρεάσει. Ἀκολούθησε τις πιὸ καλές ἢ τις πιὸ ἄσχημες, τις πιὸ χειρότερες κλίσεις σου, καί, πάν' ἀπ' ὅλα, τράβα στὸ χαμό σου. Καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις, μὲ τὸν ἓνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο, θὰ διευκολύνεις τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας, καὶ θὰ εἶσαι καὶ εὐεργέτης της μάλιστα, καὶ θὰ ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ἐξυμνήσουν... ὅπως ἀκριβῶς καὶ νὰ σὲ χλευάσουν! Ἀλλὰ ποτέ, ποτέ δὲν θὰ συναντήσεις ἐκεῖνον πού θὰ καταφέρει νὰ σὲ χλευάσει, ἐσένα προσωπικά, τὸ ἄτομο ὀλόκληρο, ἀκόμα καὶ σὲ ὅ,τι καλλίτερο ἔχεις, ποτέ δὲν θὰ βρεῖς ἐκεῖνον πού θὰ κατορθώσει νὰ σὲ ἀναπαραστήσει μὲ τόση δύναμη ὥστε νὰ πλησιάσει τὴν ἀλήθεια, καυμένη μύγα, καυμένη βάτραχε. Ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ καλοὶ δὲν εἶχαν μέχρι τώρα ἀρκετὸ πάθος γιὰ τὸ ἀληθινὸ οὔτε οἱ πιὸ προικισμένοι ἀρκετὴ μεγαλοφυΐα γιὰ νὰ γελάσουν μὲ τοὺς ἑαυτοὺς τους ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουν καὶ ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἔκανε ἡ ὀλοκληρωμένη ἀλήθεια.

Μπορεῖ ὅμως νὰ ὑπάρχει καὶ κάποιο μέλλον! Θὰ γίνεῖ κι' αὐτὸ ὅταν τὸ ἄξιωμα «τὸ πᾶν εἶναι τὸ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

είδος, τὸ ἄτομο δὲν εἶναι τίποτα» θὰ ποτίσει ὡς τὸ με-
δούλι τῆς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὅταν ὁ κάθε ἄνθρωπος
θὰ μπορεῖ νὰ πλησιάσει ἐλεύθερα αὐτὴ τὴν ὑπέρτα-
τη ἀπελευθέρωση, αὐτὴ τὴν ὑπέρτατη ἀνευθυνότητα.
Καὶ τότε, ἴσως, νὰ συνδεθεῖ τὸ γέλιο μὲ τὴ σοφία, καὶ
τότε νὰ ὑπάρξει μιὰ «χαρούμενη γνώση». Στὸ μεταξὺ
ὅμως, τὰ πράγματα ἐξελλίσσονται τελείως διαφορετικά.
Ἡ κωμωδία τῆς ὑπαρξῆς δὲν ἀπόκτησε ἀκόμα «αὐτο-
συνειδησία», θρῖσκόμεστε στὸν αἰῶνα τῆς τραγωδίας,
στὸν αἰῶνα τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν θρησκειῶν.

Ἀλήθεια, ἀναρωτήθηκε ποτὲ κανεὶς τί νὰ σημαίνει
αὐτὸ τὸ καινούριο κάθε φορὰ κύμα ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς
ἠθικῶν καὶ λατρειῶν, ἀπὸ τοὺς παρακινητὲς τῶν μα-
χῶν ποὺ δίνονται γιὰ νὰ θριαμβεύσει ἢ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη
ἠθικὴ ἀξία; Ποιὰ εἶναι ἄραγε ἡ σημασία αὐτῶν τῶν
ἡρώων πάνω σὲ τέτοιες σκηνές; Ἡ ἀπάντηση θγαίνει
μόνη τῆς. Αὐτὰ ἦταν μέχρι τώρα οἱ ἡρώες μας, καὶ τὰ
ὑπόλοιπα, ποὺ πολλές φορὲς ἦταν πάρα πολὺ κοντὰ μας,
ἐκεῖνα ποὺ βλέπαμε ἀπὸ τὴ σκηνή, εἴτε ἦταν παρασκή-
νια, μηχανές, καμαριέρηδες, μυστικοσύμβουλοι, ὅλα αὐ-
τὰ δὲν κάνανε τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ προπαρασκευάζουν
τοὺς ρόλους μας. Ἀναφέρω ἕνα χαρακτηριστικὸ παρά-
δειγμα γιὰ νὰ μὲ καταλάβετε: Οἱ ποιητὲς πάντα, μὰ
πάντα, ἦταν οἱ καμαριέρηδες κάποιας ἠθικῆς... Γίνεται
κατανοητὸ πῶς καὶ αὐτοὶ οἱ τραγικοὶ δουλεύουν γιὰ τὸ
καλό, γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ εἴδους, παρ' ὅλο ποὺ φαν-
τάζονται ἴσως πῶς δουλεύουν γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ Θε-
οῦ, καὶ μπορεῖ νὰ θεωροῦν ἀκόμη τοὺς ἑαυτοὺς τους
ἀποσταλμένους ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν
εὐνοοῦν —προσφέρουν κάτι τὸ καλό,— τὴ ζωὴ τοῦ εἴ-
δους, μὲ τὸ νὰ εὐνοοῦν καὶ νὰ ἐνισχύουν τὴν πίστη στὴ
ζωή. Λένε πῶς, «ἡ ζωὴ ἀξίζει νὰ τὴν ζεῖ κανεὶς· ἡ ζωὴ
εἶναι κάτι τὸ πολὺ σημαντικό, καὶ κάτι ὑπάρχει πίσω
τῆς· προσέξτε, πίσω ἀπὸ τὴ φαινομενικότητα τῆς ζωῆς

κρύβεται κάποιο αντικείμενο».

Ἡ αὐτοσυντήρηση, τὸ ἔνστικτο αὐτὸ ποὺ βασιλεύει ἴδια καὶ στοὺς ἀνώτερους καὶ στοὺς πιὸ χυδαίους ἀνθρώπους, διαφαίνεται κάπου - κάπου κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφασὴ τοῦ διανοητικοῦ πάθους ἢ τῆς λογικῆς· καὶ τότε, σέρνει πίσω του μιὰ ὀλόκληρη κομπανία ἀπὸ σπινθηροβόλα λόγια καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ λησμονήσουμε πὼς στὸ βάθος δὲν εἶναι ἄλλα παρὰ μόνο ἔνστικτο, κλίση, τρέλλα.

ΠΡΠΕΙ νὰ ἀγαπᾶμε τὴ ζωὴ. ΓΙΑΤΙ...!

Ὁ ἄνθρωπος ΟΦΕΙΛΕΙ νὰ δουλεύει γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ὁμοίων του ΓΙΑΤΙ...! Κι' ἄπειρα, ἀτελείωτα ἄλλα «ΠΡΕΠΕΙ», «ΟΦΕΙΛΕΙ» κι' ἄλλα χθεσινά, σημερινά ἢ αὐριανὰ «ΔΙΟΤΙ»!

Καὶ ἔκεινο ποὺ συμβαίνει ἀναγκαστικὰ πάντα, ἐκεῖνο ποὺ γίνεται ἀπὸ μόνο του καὶ χωρὶς κανένα σκοπὸ, γιὰ νὰ φαίνεται ἀπὸ ἄνω καὶ πέρα πὼς ἀποβλέπει σ' ἓνα σκοπὸ καὶ γιὰ νὰ φαίνεται στὸν ἄνθρωπο λόγος καὶ ὑπέρτατος νόμος, γι' αὐτὸ ἀνεβαίνει ὁ ἠθικοδιδάσκαλος στὴν καθηγητικὴ του ἔδρα, τὴν ἔδρα τοῦ «σκοποῦ τῆς ζωῆς»· γι' αὐτὸ αὐτὸ σκέφτεται μιὰ ἄλλη καινούρια ζωὴ, μιὰ δεύτερη ζωὴ, καὶ κρατώντας τὴν καινούρια του μηχανὴ βγάζει ἀπὸ τὶς παλιές καὶ τόσο χυδαῖες στρόφιγγές της — τὴν παλιά καὶ τόσο χυδαία ὑπαρξή μας.

Δὲν θέλει ὁ ἠθικοδιδάσκαλος νὰ γελοῦμε γιὰ τὴ ζωὴ, οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἄλλα οὔτε καὶ γι' αὐτόν! Γι' αὐτόν καὶ τὴ θεωρία του, ΕΝΑ ΟΝ εἶναι πάντα ΕΝΑ, κάτι τὸ πρῶτο, τὸ φοβερό, τὸ τελευταῖο· γιὰ τὸν ἠθικοδιδάσκαλο δὲν ὑπάρχει οὔτε εἶδος, οὔτε ποσό, οὔτε μηδενικό. Ὅσο ἀλλόκοτες, ὅσο τρελλές κι' ἂν εἶναι οἱ σκέψεις του καὶ οἱ ἀξιολογήσεις του, ὅση παραγνώριση κι' ἂν δείχνει γιὰ τὴν πορεία τῆς φύσης, ὅσο κι' ἂν παραβιάζει τὶς φυσικὲς συνθήκες, καὶ ἦταν ὡς τώρα ὅλες οἱ ἠθικὲς τόσο τρελλές, τόσο ἀντιφυσικές, ὥστε ἄ-

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

κόμα και πιο μικρές θα μπορούσαν να καταστρέψουν ολόκληρη την ανθρωπότητα, αν την είχαν διαποτίσει, κάθε φορά που παρουσιαζόταν ο «ήρωας» πάνω στη σκηνή, είχαν κάτι το καινούριο, το εκ διαμέτρου αντίθετο του γέλιου, να είχαν τη βαθεία συγκίνηση του κάθε άτομου σε τούτη τη μοναδική σκέψη:

«Ναί, η ζωή αξίζει να τη ζει κανείς! Ναί, είμαι άξιος να ζήσω!».

Δέν μπορούμε να μη παραδεχτούμε πως με το πέραςμα του χρόνου το γέλιο, η φύση, η όρθοφροσύνη δέν νίκησαν αυτούς τους τρανούς προφέσσορες του σκοπού: η τραγωδία πάντα στο τέλος ξαναγύριζε στην αϊώνια κωμωδία της ζωής, και, —για να πούμε σαν τον Αϊσχύλο— «η θάλασσα με το άμέτρητο χαμόγελο» στο τέλος μοιραία θα σκεπάσει και τον πιο τρανό απ' όλους αυτούς τους τραγικούς. Τελικά όμως, —παρ' όλο αυτό το γέλιο της—, η ανθρώπινη φύση άλλαξε με το άσταμάτητο ξαναγύρισμα αυτών των καθηγητών του σκοπού της ζωής, έχει τώρα άλλη μιὰ παραπάνω ανάγκη, και αυτή η ανάγκη είναι ακριβώς να βλέπει να ξαναγυρίζουν άσταμάτητα αυτοί οι καθηγητές και να διδάσκουν τὰ μαθήματά τους.

Σιγά - σιγά ο άνθρωπος έγινε ένα χιμαιρικό όν που η ζωή του έχει κάτι παραπάνω απ' τη ζωή των άλλων ζώων. 'Ο άνθρωπος ΠΡΕΠΕΙ να φαντάζεται κάπου - κάπου και να διερωτάται ΓΙΑΤΙ υπάρχει δέν μπορεί να προκόψει το είδος του χωρίς κάποια περιοδική έμπιστοσύνη στη ζωή, χωρίς να πιστεύει ότι υπάρχει ο λόγος στη ζωή!

Και δέν θα σταματήσει ποτέ το ανθρώπινο είδος να κηρύσσει: «Κάτι υπάρχει, κάτι που δέν έχουμε πια κανένα άπολύτως δικαίωμα να το περιγελοῦμε, να το κοροϊδεύουμε». Και θα προσθέσει ο πιο προνοητικός φιλόανθρωπος: «Δέν είναι μόνο μέρος των μέσων και των

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

ἀναγκῶν γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ εἴδους, τὸ γέλιο καὶ ἡ χαρούμενη σοφία: μέρος τους εἶναι καὶ τὸ τραγικό, μὲ τὸν ὑπέροχο παραλογισμό του!»...

Συνεπῶς! Συνεπῶς! Συνεπῶς!

ᾠ ἀδέρφια μου, μὲ καταλαβαίνετε; Ἀντιλαμβάνεστε τὸν καινούριο αὐτὸ νόμο τῆς ἄμπωτης καὶ τῆς παλίρροιας;

Καὶ σὲ μᾶς, θὰ ἔρθει ἡ ὥρα μας!

Η ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Δέν σταματάω νά κάνω πειράματα, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ νά ἀντιδρῶ σὲ μιὰ σκέψη ποὺ μὲ θασανίζει ποὺ δὲ θέλω νά πιστέψω σ' αὐτή, ἂν καὶ εἶναι γεγονός. Δέν μπορῶ νά πιστέψω πῶς, στοὺς περισσότερους ἀνθρώπους λείπει ἡ διανοητικὴ συνείδηση· καὶ πολλές φορές μάλιστα μοῦ φάνηκε πῶς, ἔταν τὴν ἔχει κάποιος, εἶναι σὰν νά θρίσκεται μόνος στὴν ἔρημο, παρ' ὄλο ποὺ θρίσκεται μαζί μὲ κόσμο, μέσα σὲ μιὰ πολυάνθρωπη πόλη.

Σὲ βλέπουν ὄλοι σὰν ξένο καὶ συνεχίζουν νά θάζουν σὲ λειτουργία τὴ ζυγαριά τους καὶ ἀποκαλοῦν τὸ ἓνα κακό, καὶ τὸ ἄλλο καλό. Καὶ κανεὶς δέν κοκκινίζει ἀπὸ ντροπὴ ὅταν τοὺς δίνει νά καταλαβουν πῶς τὰ ζύγια τους εἶναι ἀδειανά. Κανένας δέν ἀγανακτεῖ μαζί σου, καὶ ἴσως, εἶναι πολὺ πιθανόν, νά γελοῦν μὲ τίς ἀμφιβολίες σου. Γιὰ νά μὲ καταλάβετε ἐννοῶ —πιὸ ἀπλά — τὸ ἐξῆς: οἱ πιὸ πολλοὶ ἄνθρωποι δέν τὸ θρίσκουν ἀξιοκαταφρόνητο νά πιστεύουν τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο καὶ νά ἐνεργοῦν ἀνάλογα ΧΩΡΙΣ νά ζυγίζουν τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ, χωρὶς νά ἔχουν ἀποκτήσει ἀσφαλὴ συνείδηση γιὰ τοὺς ὑπέρτατους λόγους ὅπου ἐνεργοῦν, καὶ χωρὶς οὔτε νά ἔχουν κάνει τὸν κόσμο νά πληροφορηθοῦν τοὺς λόγους αὐτοῦς.

Ἀκόμα σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη κατηγορία ἀνήκουν καὶ οἱ πιὸ προικισμένοι ἄντρες καὶ οἱ πιὸ εὐγενεῖς γυναῖκες.

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

Τί με ενδιαφέρει έμένα για την κάλωσύνη, την όμορφιά και τή μεγαλοφυΐα, όταν ό άνθρωπος που έχει αυτές τις άρετές —κάλωσύνη, όμορφιά, μεγαλοφυΐα— άνέχεται να έχει μέσα στην καρδιά του όλιγοπιστία, όλιγοκρισία, και άν δέν είναι ή ανάγκη για σιγουριά ή πιό βαθειά του ανάγκη, ή πλέον άπώτερη ανάγκη! “Όταν δέν βλέπει σ’ αυτήν εκείνο που ξεχωρίζει τά άνωτερα πνεύματα άπ’ τ’ άλλα! Ψάχνοντας λοιπόν τούς ανθρώπους, έχω θρειί σέ πολλούς εύλαθικούς ανθρώπους τó μίσος τής λογικής και τούς είμαι εύγνώμων γι’ αυτό· σ’ αυτούς τουλάχιστον, τó μίσος αυτό μαρτυροῦσε τήν κακή τους διανοητική συνείδηση. Άλλά να στέκεσαι στη μέση αυτής τής *rei in conspectu discors*, αυτής τής θαυμαστής άθεβαιότητας, αυτής τής πολλαπλότητας τής ζωής, και να ΜΗ ΡΩΤΑΣ, να μη σκιρτάς άπό τήν έπιθυμία και άπό τήν ήδονή να μάθεις, και μάλιστα ούτε να μισείς αυτόν που κάνει αυτό, και ίσως μάλιστα να κοροϊδεύεις τόσο που να πεφτεις άρρωστος, αυτό είναι που βρίσκω ΑΞΙΟΚΑΤΑΦΡΟΝΗΤΟ, και αυτή τήν περιφρόνηση άναζητῶ πρώτα - πρώτα μέσα στον καθένα μας: Δέν ξέρω ποιά τρέλλα με πείθει πάντα πώς κάθε άνθρωπος τήν κατέχει, άφοῦ είναι άνθρωπος. Με τόν τρόπο αυτό, έγώ, είμαι άδικος.

ΕΥΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΧΥΔΑΙΟΤΗΤΑ

Οί χυδαίοι ἄνθρωποι βλέπουν τὰ εὐγενικά καὶ γενναϊόφρονα αἰσθήματα σὰν κάτι νὰ τοὺς λείπει, νὰ τοὺς λείπει ἢ ὀρθότητα, ἄρα —νὰ τοὺς λείπει—, ἢ ἀληθοφάνεια: ὅταν μιλοῦν γι' αὐτό, κλείουν πονηρὰ τὸ μάτι, σὰ νὰ λένε: «κάποιο συμφέρον ὑπάρχει κρυμμένο πίσω ἀπ' αὐτό· δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τί ὑπάρχει μέσα σὲ ὅλα τὰ πράγματα», καὶ ὑποψιάζονται πὼς τὸ εὐγενικὸ πλᾶσμα γυρεύει νὰ κερδίσει κάτι μ' ἓναν ἐλιγμό. Ὄταν ὁμως πειθοῦν, μὲ ἀναμφισβήτητο τρόπο, πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἔχει καμιὰ ἐγωϊστικὴ πρόθεση, καὶ πὼς περιφρονεῖ τὸ μικρὸ κέρδος, τότε βλέπουν τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ σὰν ἓνα τρελλό: τοῦ δείχνουν περιφρόνηση ὅταν τὸν βλέπουν νὰ χαίρεται καὶ γελοῖν μὲ τὴ λάμψη τῶν ματιῶν του. Καὶ ἀναρωτιοῦνται:

«Πὼς μπορεῖ νὰ εἶναι χαρούμενος ὅταν πάθει κάποια ζημιὰ! Πὼς μπορεῖ νὰ ζητᾷ νὰ ζημιώσῃ. Σίγουρα, τὸ πάθος τῆς εὐγένειας θὰ εἶναι μπερδεμένο μὲ κάποια ἀρρώστεια τοῦ λογικοῦ!».

Τέτοιες ἐρωτήσεις κάνουν μέσα τους, ἔτσι σκέπτονται, ὅπως σκέπτεται κάποιος μπρὸς στὴ χαρὰ ποὺ αἰσθάνεται ἓνας τρελλὸς γιὰ τὴν ἔμμομη ιδέα του.

Μιὰ χυδαία φύση ἀναγνωρίζεται εὐκόλα ἂν προσέξει κανεὶς δυὸ βασικά πράγματα. Πρῶτον —μιὰ χυδαία φύση— δὲν λησμονᾷ ποτὲ ποιό εἶναι τὸ συμφέρον της, δεύτερον, ἢ μανία αὐτὴ τοῦ σκοποῦ τοῦ κέρδους, εἶναι σ' αὐτὴ πιὸ ἰσχυρὴ, παρὰ τὸ βίαιο ἐνστικτο. Μέλημά της

καὶ ἀξιοπρέπειά της εἶναι τὸ νὰ μὴν παρασύρεται ἀπὸ τὴν ἄλογη παρόρμηση σὲ ἄκαιρες πράξεις. Ἡ ἀνώτερη φύση εἶναι πιὸ παράλογη καὶ αὐτὸ γιατί ὁ εὐγενής, ὁ γενναιοφρῶν ἄνθρωπος ὑπακούει στὰ ἔνστικτά του· στίς πιὸ καλές στιγμές του, σταματᾷ τὸ μυαλό του. Ἐνα ἄρσενικό ζῶο ποὺ προστατεύει τὰ μικρά του θάζοντας σὲ κίνδυνο τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ, ἢ ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ θηλυκὸ στὸ θάνατο, τὴν ἐποχὴ τοῦ ὄργασμοῦ, δὲν λογαριάζει οὔτε τὸν κίνδυνο, οὔτε κἂν αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν θάνατο, κι' αὐτὴ γιατί ἀκόμα ἢ λογικὴ του σταματᾷ, ἢ εὐχαρίστηση ποὺ τοῦ προσφέρουν τὰ μικρά του ἢ τὸ θηλυκὸ του καὶ ὁ φόβος μὴ τύχει καὶ τὰ ἀποχωρισθεῖ τὸ κυριεύουν ὀλοκληρωτικά, γίνεται πιὸ ζῶο ἀπὸ ὅ,τι συνήθως εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει στὸν εὐγενικό, στὸν γενναιοφρῶνα ἄνθρωπο. Μέσα του, ὁ εὐγενικός ἄνθρωπος ἔχει ἓνα συγκεκριμένο ἀριθμὸ αἰσθημάτων, εἴτε ἔλξεις εἴτε ἀπωθήσεις εἶναι αὐτές, ποὺ μιᾶνε μὲ τόση δύναμη ποὺ μπροστά τους ἢ διάνοια δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ σωπάσει ἢ καὶ νὰ παραδοθεῖ καὶ νὰ γίνῃ ὑπηρέτης τους: ἢ καρδιὰ ἀλλάζει θέση, ἀνεβαίνει στὸν ἐγκέφαλο καὶ τότε μιᾶμε γιὰ «πάθος». Βέβαια, συμβαίνει πολλές φορές νὰ δημιουργεῖται ἓνα ἀντίστροφο φαινόμενο, μιὰ ἀναστροφή τοῦ πάθους κατὰ κάποιον τρόπο, ὅπως π.χ. στὸν Φοντενέλ, ποὺ κάποιος τοῦ ἔλεγε μιὰ φορά τοποθετώντας του τὸ χέρι στὴν καρδιά: «Αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ μέσα, φίλτατέ μου, εἶναι καὶ αὐτὸ ἐγκέφαλος».

Στὸ εὐγενικό ὄν ἐκεῖνο ποὺ περιφρονεῖ ὁ ὄχλος, εἶναι ὁ παραλογισμὸς τοῦ πάθους του, ἢ ἡ λανθασμένη λογικὴ του, καὶ προπαντὸς ὅταν αὐτὸ τὸ πάθος ἀφορᾷ ἀντικείμενα ποὺ ἢ ἀξία τους τοῦ εἶναι παντελῶς χιμαϊρικὴ ἢ αὐθαίρετη. Θυμῶνει πολὺ μὲ ὅποιον ὑποκύπτει στὸ πάθος τοῦ στομαχιοῦ του, ἀλλὰ καταλαβαίνει τὴν ἔλξη αὐτῆς τῆς τυραννίας· ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κα-

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ταλάβει είναι, π.χ., τὸ πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ παίξει τὴν ὑγεία του καὶ τὴν εὐτυχία του ἀπὸ πάθος γιὰ τὴ γνώση. Τὸ γοῦστο τῶν ἀνωτέρων φύσεων στρέφεται σὲ πράγματα ἐξαιρετικά, σὲ πράγμα πού ἀφίνουν ἀδιάφορους τοὺς πιὸ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πού δὲν φαίνονται καθόλου γοητευτικά. Ἡ ἀνώτερη φύση μετᾷ τίς ἀξίες σὲ προσωπικὴ κλίμακα. Γενικὰ ὅμως, δὲν πιστεύει πῶς αὐτὴ ἢ κλίμακα προσιδιάζει ιδιαίτερα στὴν καλαισθητικὴ τῆς ιδιοσυγκρασία. Συμβαίνει τὸ ἀντίθετο μάλιστα, ἐκτιμᾷ τίς προσωπικὲς ἀξίες καὶ μὴ καὶ πέφτει ἔτσι στὴν ἀκατανοησία καὶ στὸ ἀπραγματοποιήσιμο. Μιὰ ἀνώτερη φύση εἶναι πολὺ σπάνιο νὰ διατηρήσει ἀρκετὴ λονικὴ ὥστε νὰ θεωρεῖ καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὸν μέτριο ἄνθρωπο σὰν τέτοιο: γενικὰ πιστεύει μυστικὰ πῶς τὸ πάθος τῆς εἶναι σὰν τὸ πάθος ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἡ πίστη αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ φλόγα τῆς καὶ τὴν εὐφράδειά της.

Ἄν οἱ ἐξαιρετικοὶ ἄνθρωποι δὲν νιώθουν τὸν ἑαυτό τους πῶς θὰ μπορέσουν νὰ καταλάβουν τὸν ὄχλο καὶ νὰ ἀναμετρήσουν δίκαια τὸν κανόνα;

Μιλᾶνε λοιπὸν καὶ αὐτοὶ γιὰ τρέλλα, γιὰ ἔλλειψη πνεύματος, ὠφελιμιστικῶν φυσικά, καὶ γιὰ τὸν «χιμαρισμὸ» τῆς ἀνθρωπότητας, καὶ παραξενεύονται γιὰ τὸ τραῖνο τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ ἀνόητου κόσμου πού δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναγνωρίσει τὸ «μόνο ἀναγκαῖο του πράγμα». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀδικία τῶν εὐγενικῶν φύσεων, ἡ αἰώνια ἀδικία.

ΤΙ ΔΙΑΤΗΡΕΙ ΤΟ ΕΙΔΟΣ

Τὰ δυνατὰ καὶ πονηρὰ μυαλὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐπέφεραν τὴ μεγαλύτερη πρόοδο στὴν ἀνθρωπότητα. Αὐτὰ συνεχῶς ξανάναθαν τὰ πάθη ποὺ κόντευαν νὰ ἀποκοιμηθοῦν —γιατὶ ἔτσι συμβαίνει κάθε ἐξημερωμένη κοινωνία τὰ ἀποκοιμίζει— αὐτὰ λοιπὸν συνεχῶς ξυπνοῦσαν τὸ συγκριτικὸ καὶ τὸ ἀντιρρητικὸ πνεῦμα, ὑποδαύλιζαν τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ καινούριο, τὸ διακινδυνευμένο, τὸ ἀδοκίμαστο. Ἀνάγκαζαν τὸν ἄνθρωπο νὰ φέρνει ἀντιρρήσεις, καὶ νὰ μὴ δέχεται τίς γνώμες τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ λέει τίς δικές του καὶ νὰ τίς ὑπερασπίζεται μάλιστα. Ἔδωσαν δύναμη στὸν ἄνθρωπο νὰ ἀντιτάξει τὰ ἰδανικὰ σ' ἄλλα ἰδανικὰ. Τίς περισσότερες φορές μὲ τὸ δπλο στὸ χέρι, ἀνατρέποντας τὰ σύμβολα, θιάζοντας τίς θρησκευτικὲς εὐλάβειες, ἀλλά, καὶ ἰδρύνοντας νέες θρησκείες, δημιουργώντας νέες ἠθικὲς! Αὐτὴ ἡ «κακία» ποὺ τὴ θρίσκουμε σὲ κάθε προφέσσορα νεωτερισμοῦ, σὲ κάθε διαλλαγητὴ καινούριων πραγμάτων, εἶναι ἡ ἴδια «κακία» ποὺ ὑποβιβάζει τὸν κατακτητὴ, παρ' ὅλο ποὺ διατυπώνεται μὲ λεπτότερο τρόπο καὶ δὲν θιάζουν σὲ κίνηση ἀμέσως τὸν νοῦ —καὶ μὲ αὐτό, ἄλλωστε, τὸν ὑποβιβάζει λιγώτερο!—. Ὅπως καὶ νὰ εἶναι, τὸ κάθε τι καινούριο εἶναι τὸ κακό, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι ποὺ ἐπιζητᾶ νὰ κατακτήσει, νὰ ἀνατρέψει τὰ ὄροσημα, νὰ ρίξει κάτω τίς παλιὲς λατρεῖες. Καλὸ εἶναι μονάχα τὸ παλιό!

Κάθε ἐποχὴ ἔχει τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνους ποὺ φυτεύουν βαθειὰ στὴν καρδιά

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

τους τις παλιές ιδέες για να τις κάνουν να καρπίσουν, και είναι οι καλοί αυτοί άνθρωποι οι καλλιεργητές του πνεύματος. Άλλα κάθε χωράφι στο τέλος εξασθενεί, και πρέπει πάντα να ξανάρχεται το αλέτρι του κακού.

Σήμερα στην Άγγλία υπάρχει μια θεωρία της ηθικής, μια έσφαλμένη θεωρία που διδάσκει πως το «καλό» και το «κακό» εκφράζουν ένα σύνολο από εμπειρίες του «ευνοϊκού» και του «δυσμενοῦς», ακόμα διδάσκει πως ονομάζουμε «καλό» ό,τι διατηρεί το είδος και «κακό» ό,τι θλάπτει αυτό.

Στην πραγματικότητα όμως, τα κακά ένστικτα είναι ισάξια ωφέλιμα και ισάξια χρήσιμα για τη διατήρηση του είδους, ισάξια και απαραίτητα με τα καλά: ή μόνη τους διαφορά βρίσκεται στη λειτουργία τους.

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ

“Όλοι οί άνθρωποι πού καταλαβαίνουν πώς, γιά νά μπορέσουν νά κάνουν κάτι, πρέπει νά χρησιμοποιήσουν τὰ πιό ἐπιθετικά λόγια καί τούς πιό σφοδρούς τόνους, τίς πιό εὐγλωττες στάσεις καί κινήσεις, οί πολιτικοί οί ἐπαναστάτες πολιτικοί, δηλαδή, οί σοσιαλιστές, οί χριστιανοί ἢ μὴ ἱεροκήρυκες, μὲ ἄλλα λόγια, ὅλοι ὅσοι δέν μποροῦν νά ἐπιτρέψουν στὸν ἑαυτό τους ἀποτυχίες, μιλοῦν γιά καθήκοντα, καί κυρίως γιά καθήκοντα πού ἔχουν τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀπολύτου —διαφορετικά, τὸ γνωρίζουν πολὺ καλά αὐτό, θὰ ἔχαναν τὰ δικαιώματά τους στὸ πάθος τους.— Γιά τὸν λόγο αὐτὸ καί πάντα τους ἀναζητοῦν τίς φιλοσοφίες τῆς ἠθικῆς πού διδάσκουν κάποια κατηγορικὴ προστακτικὴ, ἐκτὸς ἂν, ὅπως ἔκανε ὁ Ματσίι, καταπιοῦν μιὰ δυνατὴ δόση θρησκείας. Ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν νά τους ἔχουν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, ἔχουν ἀνάγκη πρῶτα οί ἴδιοι νά ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό τους, θάσει μιᾶς ὁποιασδήποτε ὑψιστῆς ἐντολῆς, φτάνει νάναί ἀναμφισβήτητῃ ὑπάρχει αὐτὴ καθ’ αὐτὴ, δυνάμει μιᾶς ἐντολῆς πού εὐχαρίστως θὰ αἰσθάνονταν πὼς εἶναι ὑπηρετές της καί πὼς προσφέρονται γιά ὄργανά τους. Στὴν κατηγορίᾳ αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων συναντᾶμε τούς πιό φυσικοὺς ἀντιπάλους, καί γενικὰ ὅλους ἐκείνους πού ἀσκοῦν τὴν πιό μεγάλη ἐπιρροὴ στὴν ἠθικὴ χειραφέτηση καί στὸν σκεπτικισμό.

Ἀντίθετα, ὅμως, ἡ τάξη αὐτῆ τῶν ἀντιπάλων ἔχει πάρα πολλοὺς ἐκπροσώπους, ἀλλὰ ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι σπά-

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

νιοι παντοῦ ὅπου τὸ συμφέρον ὑπαγορεύει τὴν ὑποταγή, ἐδῶ ἢ τιμὴ καὶ ἢ φήμη φαίνονται πῶς τὴν ἀπαγορεύουν. Ὅταν νοιώθεις πῶς ταπεινώνεσαι μὲ τὸ νᾶσαι ὄργανο στὰ χέρια κάποιου βασιλιά, ἢ πρίγκηπα, ἢ ἐνὸς κόμματος, ἢ μιᾶς αἵρεσης, ἢ μιᾶς οἰκονομικῆς δύναμης, ὅπως π.χ., ὅταν κατάγεσαι ἀπὸ παλιά καὶ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια,— ἀλλὰ θέλεις νὰ εἶσαι τὸ ὄργανο αὐτό, ἢ εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ εἶσαι ἀπέναντι στὴν κοινὴ γνώμη καὶ στὸν ἴδιο σου τὸν ἑαυτό, τότε ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ παθητικὰς ἀρχάς, πὺ νὰ μπορεῖς νὰ γεμίζεις μ' αὐτὲς κάθε στιγμὴ τὸ στόμα σου: Ἀρχὰς πὺ ὑποχρεῶνουν ἀπόλυτα καὶ πὺ μπορεῖς νὰ ὑποταχθεῖς σὲ αὐτὲς καὶ νὰ παρουσιάζεσαι ὑποταγμένος χωρὶς ὅμως νὰ ντρέπεσαι καὶ νὰ σκύθεις τὸ κεφάλι.

Κάθε ὅμως δουλοπρέπεια προσηλώνεται σὲ μιὰ κατηγορικὴ προσταγὴ καὶ παρουσιάζεται σὰν θανάσιμος ἐχθρὸς ὅσων θέλουν νὰ ἀφαιρέσουν ἀπ' τὸ καθῆκον τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀπολύτου: Αὐτὸ τοῦς τὸ ζητᾶ ἢ καλὴ συμπεριφορὰ, ἢ καλὴ συμπεριφορὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα.

Η ΧΑΜΕΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Σήμερα ὁ στοχασμὸς ἔχει χάσει ὅλη του τὴν ἐξωτερικὴ ἀξιοπρέπεια. Ἔχουν ρεζιλέψει τὸ τελετουργικὸ καὶ τὴν ἐπίσημη στάση ἐκείνου ποὺ στοχάζεται, δὲν μπορούμε πλέον νὰ ἀνεχθοῦμε ἕναν σοφὸ τῆς παλιᾶς σχολῆς. Σήμερα σκεφτόμαστε ἀρκετὰ γρήγορα, στὴν πορεία, τὴν ὥρα ποὺ περπατᾶμε, μέσα σὲ κάθε λογιῆς ὑποθέσεις, ἀκόμα καὶ ὅταν σκεφτόμαστε τὰ σοβαρώτερα πράγματα. Δὲν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ πολλὴ προετοιμασία, οὔτε καὶ ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ. Ὅλα πραγματοποιοῦνται σὰν νὰ εἶχαμε στὸ κεφάλι μας μιὰ μηχανὴ ποὺ νὰ γυρίζει ἀσταμάτητα καὶ ποὺ συνεχίζει νὰ δουλεύει, ἀκόμα καὶ στὶς ἀσχημότερες συνθήκες. Παλιότερα, ὅταν κάποιος προσπαθοῦσε νὰ σκέφτεται —καὶ ἦταν αὐτὸ κάτι τὸ πολὺ σπάνιο— τὸ καταλάβαινες ἀμέσως. Ἐβλεπες πὼς προσπαθοῦσε, ἤθελε νὰ γίνῃ πιὸ σοφὸς καὶ προετοιμαζόταν γιὰ μιὰ ἰδέα: Σταματοῦσε στὴ μέση τοῦ δρόμου, ἔπαιρνε ἕνα σοβαρὸ ὕφος, σὰν νὰ προσευχόταν, ἔμενε ἀσάλευτος γιὰ ὀλόκληρες ὥρες, στὸ ἕνα του πόδι ἢ καὶ στὰ δύο, σὰν νὰ «τοῦ ἔρχονταν ἡ ἰδέα». Ἐ, τότε τὸ πρᾶγμα «ἄξιζε τὸν κόπο αὐτόν».

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥΣ

“Οποιος ἐπιθυμῆι σήμερα νὰ μελετήσῃ τις ἠθικὰς ἀξίαις, ἀνοίγει μπροστά του ἕνα ἀπέραντο πεδίο μόχθου. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ στοχαστῆι μιὰ - μιὰ ξεχωριστὰ ὅλες τις κατηγορίας τοῦ πάθους μέσα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τ’ ἄτομα, μικρὰ καὶ μεγάλα πρέπει νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴ λογικὴ τους, τὴν κλίμακα τῶν ἀξιῶν τους καὶ γενικὰ τὸν τρόπο ποὺ φωτίζουν τὰ πράγματα! Σήμερα τίποτα ἀπ’ ὅ,τι ἔχει δώσει χρῶμα στὴν ὑπαρξῆ δὲν ἔχει ἀκόμα τὴν ἱστορία του. Μήπως ἔχουμε καμιὰ ἱστορία τοῦ οἴκτου, τοῦ ἔρωτα, τῆς ζήλιας, τοῦ φθόνου, τῆς σκληρότητας, τῆς συνείδησης; Μέχρι σήμερα μᾶς λείπει ἀκόμα τελείως μιὰ συγκριτικὴ ἱστορία τοῦ δικαίου, τοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Ἔτυχε μήπως κανεὶς ἀπὸ σᾶς νὰ κάνει καμιὰ μελέτη γιὰ τις διάφορες διαιρέσεις τοῦ χρόνου, γιὰ τις συνέπειες ποὺ θάχε ἕνα κανονικὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν ἐργασία, γιὰ τις γιορτὲς καὶ τὴν ἀνάπαυση; Μήπως ξέρουμε τίποτα γιὰ τὰ ἠθικὰ ἀποτελέσματα τῶν τροφῶν; Μήπως ἔχει διατυπωθεῖ ποτὲ καμιὰ φιλοσοφία γιὰ τὴ διατροφή; Μήπως ἔχουμε συγκεντρώσει τὰ ἀποτελέσματα τῶν πειραμάτων τῆς κοινόβιας ζωῆς, ποὺ γίνεται π.χ. στὰ διάφορα μοναστήρια; Μήπως ἔχει διατυπωθεῖ ποτὲ καμιὰ θεωρία γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ φιλία;

Μήπως τὰ ἦθη τῶν σοφῶν, τῶν ἐργατῶν, τῶν ἐμπόρων, τῶν καλλιτεχνῶν συνάντησαν τὸν στοχαστὴ τους; Αὐτὰ τὰ ἦθη ποὺ προσφέρουν ἀπλόχερα τόσο ὑλικὸ στὴ σκέψη;

Μήπως εξέτασε κανείς λεπτομερῶς τίποτα ἀπ' ὅσα θεωρεῖ ὁ ἄνθρωπος μέχρι σήμερα γιὰ «προϋποθέσεις ζωῆς» του, ἢ τίποτα ἀπ' τὸ λόγο, τὸ πάθος, τὶς προκαταλήψεις πού τὸν ὠθησαν νὰ βλέπει ἔτσι τὰ πράγματα;

Καὶ μόνο ἡ παρατήρηση τῶν τρόπων τῆς ἀνάπτυξης πού ἀκολουθοῦν τὰ ἐνστικτα τοῦ ἀνθρώπου ἢ πού θὰ μπορούσαν ἀκόμα νὰ ἀκολουθήσουν ἀντίστοιχα μὲ τὰ διάφορα ἠθικὰ κλίματα, θὰ ἔδινε κιόλας ἀρκετὴ δουλειὰ ἀκόμα καὶ στοὺς πιὸ δραστήριους θὰ χρειαζόταν νὰ περάσουν γενιές ὀλάκερες ἀπὸ σοφοὺς πού νὰ συνεργαζόταν μὲ σύστημα, γιὰ νὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ ἐξαντλήσουν ὅλες τὶς ἀπόψεις καὶ ὅλο τὸ ὑλικὸ τοῦ θέματος.

Τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ κι' ἂν θελήσουμε νὰ ὑπολογίσουμε τὸ λόγο τῶν διαφόρων ἠθικῶν κλιμάτων. Δηλ. νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξηγήσουμε τὸ «γιατί νὰ ἀκτινοβολεῖ ἐδῶ ὁ ἥλιος τῆς τάδε ἠθικῆς κρίσης, αὐτοῦ τοῦ ἐμβλήματος, καὶ ἐκεῖ πιὸ πέρα τῆς ἄλλης;». Κι' ἂν ἀκόμα κατορθώναμε, νὰ προσδιορίσουμε τὸ σφάλμα πού προξένησε αὐτοὺς τοὺς λόγους, καὶ νὰ καθορίσουμε τὴν οὐσία ὅλων τῶν ἠθικῶν κρίσεων πού ἔχουν ἐκφέρει μέχρι τώρα, τὸ πρόβλημα δὲν θὰ λυνόταν. Ὅταν θὰ τελειώναμε ὅλες αὐτὲς τὶς δουλειές, τότε θὰ βλέπαμε ν'ἀρχεται σὲ πρῶτο πλάνο τὸ πιὸ ἀκανθῶδες ζήτημα καὶ τὸ πιὸ καυτὸ ἐρώτημα: εἶναι σὲ θέση ἢ ἐπιστήμη νὰ δώσει σκοποὺς ζωῆς στὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἀπόδειξε πᾶς πῶς μπορεῖ νὰ ἀφαιρεῖ καὶ νὰ καταστρέφει;

Θὰ ἦταν ἡ πιὸ κατάλληλη στιγμή νὰ κάνουμε ἕνα πείραμα, ἕνα πείραμα ὅπου ὅλοι οἱ ἡρώισμοὶ θὰ εἶχαν τὰ μέσα νὰ ἱκανοποιηθοῦν, ἕνα πείραμα πού θὰ κρατοῦσε αἰῶνες καὶ πού θὰ ῥιχνε στὸ σκοτάδι ὅλες τὶς ἐργασίες καὶ τὶς μεγάλες θυσίες πού γι' αὐτὲς μᾶς ἔχει μιλήσει ἡ ἱστορία. Μέχρι τώρα, ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχτισε ἀκόμα τὰ κυκλώπεια μνημεῖα τῆς, ἀλλὰ θὰ ἔρθει καὶ ἡ ὥρα αὐτή, πού κάποτε θὰ τὰ χτίσει.

ΤΑ ΞΕΣΠΑΣΜΑΤΑ ΜΑΣ

Υπάρχουν αναμέτρητα πράγματα που η ανθρωπότητα απέκτησε στα προηγούμενα στάδια σιγά - σιγά, αλλά με τόσο αδύνατο και έμβρυακό τρόπο, που κανείς δεν μπορούσε να αντιληφθεί την απόκτησή τους και που πολύ αργότερα και καμιά φορά, μετά από πολλούς αιώνες, έρχονται στο φως, στο μεταξύ αυτά έχουν δυναμώσει, έχουν πια ώριμάσει.

Είναι φανερό πως σε αρκετές περιόδους, όπως και σε αρκετούς ανθρώπους, απουσιάζει ένα συγκεκριμένο ταλέντο, μια συγκεκριμένη αρετή. Μά ως περιμένουν, αν έχουν καιρό, τα έγγονιά τους ή τα δισέγγονά τους, γιατί αυτά φέρνουν στο φως την ψυχή των παπούδων τους, αυτή την ψυχή που δεν ξέρανε τίποτα για λογαριασμό της οί ίδιοι οί παπούδες τους. Πολλές φορές, ο γιός κιόλας, αποκαλύπτει τον πατέρα, κι' αυτός ο ίδιος καταλαβαίνει καλύτερα τον έαυτό του από τότε που απόκτησε αυτό το γιό.

“Ολοι οί άνθρωποι έχουμε μέσα μας τις κρυφές φυτείες μας, τους κρυφούς μας κήπους ή, για να το πω πιο απλά και παραστατικά, όλοι μας είμαστε ήφαιστεια που κάποτε θα έρθει το ξέσπασμά τους, κάποτε θα έκραγουν. Άλλά πότε; σε λίγο; σε πολύ καιρό; Αυτό σίγουρα δεν το γνωρίζει κανένας, ακόμα ούτε και ο «καλός Θεός».

ΓΙΑ ΕΝΑ ΕΙΔΟΣ ΑΤΑΒΙΣΜΟΥ

Οί ἐξαίσιοι ἄνθρωποι μιᾶς κάποιας ἐποχῆς μοῦ φαίνονται σάν ξαφνικά ἐκτρώματα ἀπὸ ἀρχαίους πολιτισμούς, ἀπὸ δυνάμεις τοῦ παρελθόντος. Στούς ἀνθρώπους αὐτούς βλέπω μὲ κάποιο τρόπο τὸν ἀταβισμό ἑνὸς λαοῦ καὶ τῶν ἠθῶν του. Ἄλλὰ πραγματικὰ μόνο ἔτσι ὑπάρχει κάτι ποὺ μπορούμε νὰ καταλάβουμε ἀπὸ τὴν περίπτωσή τους. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στὴν ἐποχὴ τους φαίνονταν παράξενοι, σπάνιοι. "Ὅποιος αἰσθάνεται μέσα του τίς δυνάμεις ποὺ ἀναφέρω, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τίς καλλιεργεῖ καὶ νὰ τίς ὑπερασπίζεται ἐνάντια σ' ἕναν κόσμο ἐχθρικό, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τίς ἀγαπάει, νὰ τίς λατρεύει καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀνάπτυξή τους, ἐνάντια στὴν κοινὴ γνώμη. Κι' ἔτσι ἢ γίνεται ἕνας μεγάλος ἄνθρωπος, ἢ γίνεται ἕνας ἰδιόρρυθμος τύπος, ἢ τρελλαίνεται, ἐκτός ἂν τύχει καὶ χαθεῖ γρήγορα. Κάποτε, οἱ σπάνιες αὐτὲς ιδιότητες ἦταν συνηθισμένες κι' ἔτσι θεωροῦνταν χυδαῖες καὶ δὲν φανέρωναν εὐγένεια. "Ἴσως καὶ νὰ τίς ἀπαιτοῦσαν, ἀξιωματικά: δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ σὲ κάνουν ἀνώτερο, ἔστω καὶ μόνο τὸ γεγονόςὸς πὼς δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ σὲ κάνουν καλόγερο, ἢ τρελλό. Τοὺς ἀντίκτυπους αὐτούς τῶν παλιῶν ἐνστίκτων, τοὺς βλέπουμε νὰ παρουσιάζονται στίς συντηρητικὲς οἰκογένειες καὶ κάστες ἑνὸς λαοῦ. Οἱ ἀταβισμοὶ αὐτοὶ φαίνονται ἀπίθανοι στὰ μέρη ἐκεῖνα ὅπου οἱ ράτσες, τὰ ἔθιμα καὶ οἱ πτώσεις τῶν ἀξιῶν ἀλληλοδιαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη πολὺ γρήγορα.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Πραγματικά, ὁ ρυθμὸς στὸ παιχνίδι τῶν δυνάμεων ποὺ μεταμορφώνει βαθμιαία τοὺς λαούς, ἔχει τόση σημασία, ὅση ἔχει καὶ στὴ μουσική. Ἐδῶ τὸ ἀναπόφευκτο ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι ἕνα ἀντάντε τῆς ἐξέλιξης, τὸ ἀντάντε, ἡ κίνηση ἑνὸς φλογεροῦ καὶ συγχρόνως ἀργοῦ πνεύματος. Καὶ πραγματικὰ τέτοιο εἶναι τὸ πνεῦμα τῶν συντηρητικῶν οἰκογενειῶν.

ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Ἡ τελευταία φάση τῆς εξέλιξης τοῦ ὀργανικοῦ συστήματος εἶναι ἡ συνείδηση, καὶ ἐπομένως ὅ,τι τὸ λιγώτερο τελειωμένο καὶ τὸ λιγώτερο ἰσχυρὸ μέσα σὲ αὐτὸ τὸ σύστημα. Ἀπ' τὸ συνειδητὸ προκαλοῦνται ἕνα σωρὸ παρεξηγήσεις πού κάνουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ζῶον νὰ χάνονται πιὸ νωρὶς ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖο, «σὲ πείσμα τῆς μοίρας», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἔλεγε ὁ Ὅμηρος. Ἄν ὁ τόπος τῶν ἐνστίκτων, αὐτὸς ὁ συντηρητικὸς τόπος, δὲν ἦταν τόσο δυνατώτερος ἀπὸ τὴ συνείδηση, ἂν καὶ στὸ σύνολό του, δὲν ἔπαιζε ρυθμιστικὸ ρόλο, μοιραία ἡ ἀνθρωπότητα θὰ ὑπέκυπτε κάτω ἀπὸ τὸ θάρος τῶν παράλογων κρίσεων τῆς, τῶν φαντασιοπληξιῶν τῆς, τῆς εὐπιστίας τῆς, μὲ μιὰ λέξη, τοῦ συνειδητοῦ τῆς: ἡ καλύτερα ἀπὸ ἄρκετὸ καιρὸ τώρα, δὲν θὰ ὑπῆρχε πιά χωρὶς αὐτόν!

Μιὰ λειτουργία ὅσο δὲν εἶναι ὄριμη, ὅσο δὲν ἔχει φτάσει στὴν τέλεια ἀνάπτυξή τῆς, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη γιὰ τὸν ὀργανισμό, καὶ εἶναι μεγάλη τύχη ὅταν θασανίζεται, τυραννιέται γιὰ τὰ καλά.

Ἡ συνείδηση τυραννιέται αὐστηρὰ καὶ τυραννιέται ἀπὸ τὴν περηφάνεια. Ἔχουμε τὴν γνώμη πὼς αὐτὴ ἡ περηφάνεια ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, καὶ πὼς αὐτὴ, ἡ περηφάνεια, εἶναι τὸ μόνιμο, τὸ ὑψηλότερο, τὸ πρωταρχικὸ, τὸ αἰώνιο στοιχεῖο του. Θεωροῦμε τὸ συνειδητὸ σὰ μιὰ σταθερά. Ἀρνούμαστε τὴν ἀνάπτυξή του καὶ τὶς διαλείψεις του. Τὸ θεωροῦμε

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

σάν την «μονάδα του οργανισμού».

Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν τὴν ἐντύπωση πὼς κατεῖχαν τὴ συνείδηση, δὲν κουράστηκαν πολὺ γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσουν, μὲ ἀποτέλεσμα, σήμερα, νὰ θρῖσκονταὶ ἀκόμα σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο!

Πολὺ ἐπίκαιρο εἶναι κι' αὐτὸ τὸ ἔργο, πὺ μάλιστα μόλις τώρα ἀρχίζει νὰ τὸ ξεχωρίζει τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὸ νὰ ἐνσωματώνει τὴ γνώση καὶ νὰ τὴν κάνει ἐνστικτώδη στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι ἓνα ἔργο πὺ τὸ καταλαβαίνουν μόνο ὅσοι ἔχουν καταλάβει πὼς μέχρι τώρα ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐνσωματωθεῖ μονάχα στὴν πλάνη καὶ πὼς σ' αὐτὴν ἀναφέρεται ὅλη μας ἡ συνείδηση.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Ἀλήθεια! νὰ εἶναι τάχα ἀνώτατος σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης τὸ νὰ φέρει στὸν ἄνθρωπο ὅσο γίνεται περισσότερη εὐχαρίστηση καὶ ὅσο γίνεται πιὸ λίγη στενοχώρια; Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ καταφέρει αὐτό, ἀφοῦ ἡ εὐχαρίστηση καὶ ἡ στενοχώρια εἶναι τόσο στενὰ συνδεδεμένες, πού ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαύσει τὴ μιὰ στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ψηλαφήσει στὸν ἀνώτερο βαθμὸ καὶ τὴν ἄλλη; Καὶ κάτι ἄκόμα: ἀφοῦ ἐκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ νὰ προσεγγίσει τὶς «αἰώνιες εὐδαιμονίες» πρέπει νὰ προετοιμάζεται καὶ γιὰ τὶς «θανάσιμες ἀγωνίες»; Καὶ ἴσως ἔτσι νὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Αὐτὴ τὴ γνώμη εἶχαν τουλάχιστον οἱ στωϊκοὶ ἔδειχναν τὸ πνεῦμα τῆς συνέπειάς τους ζητώντας ἀπ' τὴ ζωὴ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ λίγη ἡδονὴ γιὰ νὰ ἔχουν, κατὰ συνέπεια, ὅσο τὸ δυνατόν λιγώτερη στενοχώρια. (Ὅταν οἱ στωϊκοὶ διακήρυχναν τὸ ἀξίωμα: «ὁ πιὸ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἐνάρετος», ἀνασεύανε τὸ ἔμβλημα τῆς σχολῆς γιὰ τὴ μάζα, ἀλλὰ συγχρόνως πρότειναν στοὺς λεπτοφυεῖς ἀνθρώπους μιὰ καυστικὴ ὀξύνοια).

Καὶ πάλι ἔχουν τὴ δυνατότητα τῆς ἐκλογῆς: Δηλαδή νὰ διαλέγουν τὴν ὅσο τὸ δυνατόν λιγώτερη στενοχώρια (δυσαρέσκεια), τὴν ἔλλειψη ψυχικοῦ πόνου ἅς ποῦμε, —καὶ κατὰ θάθος οἱ σοσιαλιστὲς καὶ οἱ πολιτικοὶ κάθε κόμματος δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπόσχονται ποτὲ αὐτὰ στὸ λαὸ— ἢ, νὰ διαλέγουν, τὴν ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη στενοχώρια, σὰν λύτρα γιὰ τὴν αὔξηση τό-

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ων πολλῶν εὐχαριστήσεων πού σπανιότατα τὶς ἔχουν δοκιμάσει οἱ ἄνθρωποι μέχρι σήμερα.

Ἄν διαλέγετε τὸ πρῶτο, ἂν ἐπομένως θέλετε νὰ περιορίσετε καὶ νὰ κάνετε πιὸ σπάνιο τὸν ψυχικὸ πόνο, τότε λοιπὸν πρέπει νὰ περιορίσετε καὶ νὰ κάνετε σπανιότερη καὶ τὴν ἰκανότητά σας γιὰ χαρὰ. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς μὲ τὴν ἐπιστήμη μπορούμε νὰ ἐννοήσουμε καὶ τοὺς δυὸ σκοπούς. Καὶ ἴσως στὶς μέρες μας νὰ ἔχει γίνει περισσότερο γνωστή, ἢ ἐπιστήμη, γιὰ τὴν ἰκανότητα πού ἔχει, στὸ νὰ στερεῖ τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὶς χαρές του, στὸ νὰ τὸν κάνει πιὸ ψυχρό, πιὸ στωϊκό.

Τίποτε ὅμως δὲν ἐμποδίζει ἀπ' τὸ νὰ μὴν ἀνακαλύπτουμε σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη μοιράστρια τῶν πόνων, καὶ ἴσως τότε, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, θὰ εἴσκειναι τὴν ἀντίρροπη δύναμή της, τὴν θαυμαστὴ ἰκανότητά της νὰ ἀνοίγει νέα σύμπαντα ἀστεριῶν στὴ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ

Κάθε άνθρωπος με τὸ νὰ κάνει τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ, ἐξασκεῖ τὴ δύναμή του σὲ ἄλλους... καὶ δὲν ζητᾷ τίποτε περισσότερο. Κάνοντας τὸ κακὸ, ἐξασκεῖς τὴ δύναμή σου σ' ὄλους ἐκείνους ποὺ εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ τοὺς κάνεις νὰ τὴν νοιώσουν, νὰ τὴν αἰσθανθοῦν, γιατί τὸ κακὸ, ὁ πόνος δηλαδή, γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, εἶναι ἕνα μέσο περισσότερο αἰσθητὸ ἀπὸ τὴν ἡδονή. Ὁ πόνος πάντοτε ζητᾷ νὰ μάθει τὴν αἰτία του, ἐνῶ ἡ ἡδονὴ ἔχει τὴν τάση νὰ κλείνεται στὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ μὴν γυρίζει νὰ κυττάξει πρὸς τὰ πίσω. Κάνοντας τὸ καλὸ, ἢ με τὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε τὸ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων, ἐξασκοῦμε τὴ δύναμή μας σ' ὄλους ἐκείνους ποὺ, με τὸν ἕνα ἢ με τὸν ἄλλο τρόπο, ἐξαρτῶνται κιόλας ἀπὸ μᾶς (δηλαδή ποὺ ἔχουν συνηθίσει νὰ μᾶς σκέπτονται στὸν αἰτία τους). Προσπαθοῦμε νὰ αὐξήσουμε τὴ δύναμή τους γιατί ἔτσι μεγαλώνουμε καὶ τὴ δική μας δύναμη, ἢ θέλουμε νὰ τοὺς ἀποδείξουμε πόσο κερδισμένοι εἶναι ποὺ βρίσκονται στὴν ἐξουσία μας. Ἐτσι, θὰ τοὺς ικανοποιεῖ περισσότερο ἢ κατάστασή τους, θὰ κάνουν ἐχθροὺς, τοὺς ἐχθροὺς τῆς δικῆς μας δύναμης καὶ θὰ εἶναι περισσότερο ἔτοιμοι νὰ τοὺς πολεμήσουν. Τὸ γεγονὸς ὅτι κάνουμε θυσίες γιὰ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ, ἀκόμα κι' ἂν παίζουμε κορώνα - γράμματα τὴ ζωὴ μας, ὅπως ὁ μάρτυρας κάνει θυσία γιὰ τὸ πιστεύω του, γιὰ τὴν ἐκκλησία του, καὶ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΙΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

τότε πάλι κάνουμε θυσίες για την ανάγκη μας για δύναμη, ή για να διατηρήσουμε το συναίσθημα της δύναμής μας. "Αν συλλαμβάναμε σ' όλη του την έκταση το «κατέχω την αλήθεια», πόσα και πόσα αγαθά δεν θα άφίναμε στην άκρη για να διατηρήσουμε το συναίσθημα αυτό!

Πόσα και πόσα πράγματα δε θα ρίχνουμε στο «ποτάμι» για να μπορέσουμε να σταθούμε στην έπιφάνεια, να σταθούμε δηλαδή πάνω άπ' όλους εκείνους που στερούνται την αλήθεια. Βέβαια, είναι πολύ σπάνιο, ή κακή πράξη, να είναι το ίδιο ευχάριστη, το ίδιο καθαρά ευχάριστη μέ' κείνη την πράξη του καλού. Αυτό είναι ένα δείγμα που φανερώνει πώς μ'ας λείπει άκόμα δύναμη ή που έκδηλώνει το πείσμα μας γι' αυτή τή φτώχεια. Είναι ό προάγγελος για νέους κινδύνους ή για νέες άβελαιότητες στο κεφάλαιο τής δύναμης που διαθέτουμε. Είναι ό προάγγελος του όρίζοντά μας που τον σκεπάζουν προοπτικές έκδίκησης, τιμωρίας, άποτυχίας, έμπαιγμού. Μονάχα οί πιο ευέξαπτοι άνθρωποι, οί πιο άπληστοι για αίσθημα δύναμης, μπορούν να νοιώσουν κάποια ευχαρίστηση όταν άποτυπώνουν την σφραγίδα τής κυριαρχίας τους σ' έναν δύστροπο άνθρωπο. Το ίδιο συμβαίνει και μέ' κείνους που βλέπουν μόνο άνία και θάρος στο άντίκρουσμα ενός πλάσματος που έχει πλέον ύποδουλωθεί που έγινε, δηλαδή, άντικείμενο καλωσύνης. Πρέπει να ξέρουμε τί «καρυκεύματα» μ'ας άρέσει να θάζουμε στη ζωή μας; Πρέπει να ξέρουμε, άν θέλουμε το άργό ή το άπότομο μεγάλωμα τής δύναμής μας; Τί σίγουρο, ή το επικίνδυνο και παράτολμο; Είναι πλέον ζήτημα γούστου. Γυρεύουμε το ένα ή το άλλο καρύκευμα, ανάλογα μέ την κλίση τής ιδιοσυγκρασίας μας. Για τίς άγέρωχες φύσεις, ή εύκολη λεία είναι κάτι το εύκολοκαταφρόνητο.

Μονάχα στο άντίκρουσμα όλοκληρωμένων ανθρώ-

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

πων πού θά μπορούσαν νά γίνουν ἐχθροί τους, νοιώθουν ἕνα αἶσθημα εὐεξίας, καθώς ἐπίσης καί στὸ ἀντίκρουσμα ἀπρόσιτων ἀποκτημάτων. Πολλές φορές, εἶναι σκληρές γιὰ ὅποιον ὑποφέρει, γιατί δὲν τὸν θεωροῦν ἄξιο γιὰ τὴν προσπάθεια καὶ τὴν περηφάνειά τους, ἐνῶ δείχνουν εὐγένεια στοὺς ὁμοίους τους πού μ' αὐτοὺς ἢ πάλι θά ἦταν σίγουρα τιμητικὴ ἂν παρουσιαζόταν ἡ εὐκαιρία.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐντύπωση τοῦ συναισθήματος τῆς εὐεξίας πού τοὺς δίνει αὐτὴ ἡ προοπτικὴ, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἱπποτικῆς κάστας ἔχουν συνηθίσει νὰ συμπεριφέρονται ὁ ἕνας στὸν ἄλλο μὲ πολὺ λεπτὴ εὐγένεια. Ὁ οἶκτος εἶναι τὸ πιὸ εὐχάριστο συναίσθημα σέ 'κείνους πού δὲν εἶναι ἄρκετὰ ὑπερήφανοι καὶ πού δὲν ἔχουν πιθανότητες νὰ κάνουν μεγάλες κατακτήσεις. Ἡ εὐκόλη λεία —καὶ κά-
θε ἄνθρωπος πού ὑποφέρει εἶναι εὐκόλη λεία— εἶναι ἕ-
να πράγμα πού τοὺς χαροποιεῖ. Ἐπαινοῦν τὸν οἶκτο σὰν ἀρετὴ τῶν πρόστυχων γυναικῶν.

Ο,ΤΙ ΟΝΟΜΑΖΟΥΜΕ ΑΓΑΠΗ

Ἀγάπη καὶ φιληδονία! Ἀλήθεια, πόσο διαφορετικὰ ἀκούγονται στὶς καρδιές μας οἱ δυὸ αὐτὲς λέξεις. Κι' ὅμως, θὰ μπορούσαν νὰ ἐκφράζουν καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς λέξεις τὸ ἴδιο ἔνστικτο, βαφτισμένο δυὸ φορές. Ἡ πρώτη ἐγκωμιαστικά, ἀπ' τὴν ἄποψη τῶν ἀνικανοποίητων καὶ τῶν ἀκόρεστων ποὺ θρῖσκουν «καλὸ» τὸ ἔνστικτο αὐτό, τὴ δεύτερη μὲ τὴ χυδαία ἔννοια, ἀπὸ τὴν ἄποψη ἐκείνων ποὺ γνωρίζουν καλὰ πλέον, ποὺ ἔχουν ἓνα ἔνστικτο κατοχῆς κατασιγασμένο κάπως καὶ ποὺ τώρα φοβοῦνται γιὰ τὰ «ἀγαθὰ» τους.

Ἡ «ἀγάπη γιὰ τὸν συνάνθρωπό» μας δὲν εἶναι τάχα ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ μιὰ καινούρια ἰδιοκτησία; Καὶ ἀλήθεια, τὸ ἴδιο μήπως δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀγάπη μας γιὰ τὴ γνώση, γιὰ τὴν ἀλήθεια; καὶ γενικώτερα γιὰ κάθε ἐπιθυμία καινούριου; Κουραζόμαστε μὲ τὸ παλιό, γιὰ ὅ,τι γνωρίζουμε καλὰ καὶ σίγουρα, ἔχουμε ἀνάγκη νὰ τεντώσουμε τὰ χέρια μας ἀκόμα πιὸ μακριά. Καὶ τὸ πιὸ ὁμορφο τοπίο, ὅταν τὸ ζήσουμε, ὅταν τὸ ἔχουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας γιὰ τρεῖς ὀλόκληρους μῆνες, μᾶς κουράζει· δὲν εἴμαστε θέβαιοι γιὰ τὴν ἀγάπη μας γι' αὐτό. Κάποια ἄλλη μακρυνὴ ὄχθη μᾶς τραβάει περισσότερο.

Γενικώτερα, μιὰ κατοχὴ μειώνεται μὲ τὴ χρήση.

Ἡ εὐχαρίστηση ποὺ αἰσθανόμαστε γιὰ τὸν ἑαυτό μας προσπαθεῖ νὰ διατηρηθεῖ μὲ τὸ νὰ μεταμορφώνει πάντοτε κάποιο καινούριο πράγμα μέσα μας· κι' αὐτὸ

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

ἀκριβῶς ὀνομάζεται κατοχή. "Όταν κουραζόμαστε ἀπὸ ἓνα ἀπόκτημα, κουραζόμαστε μὲ τὸν ἴδιο μας τὸν ἑαυτό. [Μποροῦμε καὶ νὰ ὑποφέρουμε ἀπ' τὸ παραπανίσιο· ἐπίσης, καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ πετᾶμε, νὰ προσφέρουμε μπορεῖ καὶ αὐτὴ νὰ πάρει τὸ κολακευτικὸ ὄνομα «ἀγάπη»]. "Όταν βλέπουμε κάποιον νὰ ὑποφέρει, μὲ μεγάλη προθυμία ἀρπάζουμε τὴν εὐκαιρία ποὺ μᾶς προσφέρεται. Αὐτὸ κάνει ὁ φιλεύσπλαχνος, ὁ συμπονετικὸς ἄνθρωπος· καὶ αὐτός, ὀνομάζει «ἀγάπη» τὴν ἐπιθυμία ἑνὸς νέου ἀποκτήματος ποὺ ἔχει ξυπνήσει μέσα στὴ ζωὴ του καὶ τὴν χαίρεται ὅπως χαίρεται κανεὶς τὴν πρόσκληση μιᾶς καινούριας κατάστασης. Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποὺ παρουσιάζεται σὰν ἐπιθυμία ἀπόκτησης εἶναι ἡ φυλετικὴ ἀγάπη. Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ θέλει: νὰ γνωρίζει ἀποκλειστικὰ τὸ πρόσωπο ποὺ ἐπιθυμεῖ, θέλει νὰ ἐξουσιάζει ἀπόλυτα, τόσο τὴν ψυχὴ του, ὅσο καὶ τὸ σῶμα του, θέλει νὰ ἀγαπιέται μονάχα αὐτός, νὰ κυριαρχεῖ καὶ νὰ βασιλεύει μέσα στὴν ἄλλη ψυχὴ, σὰν τὸ ὑψηλότερο καὶ ἐπιθυμητότερο ἀγαθό.

"Αν καθήσουμε καὶ σκεφτοῦμε προσεκτικὰ ὅλα τὰ παραπάνω, θὰ δοῦμε πῶς αὐτό, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, δὲν φανερῶνει τίποτ' ἄλλο παρά ἀπ' τὸ νὰ ἀποκλείουμε ὀλόκληρο τὸν κόσμον ἀπ' τὴν ἀπόλαυση ἑνὸς ἀγαθοῦ καὶ μιᾶς πολυτιμότερης εὐτυχίας, ἂν σκεφτοῦμε πῶς αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ προσπαθεῖ νὰ κάνει φτωχοὺς καὶ νὰ στερήσει ὅλους τοὺς ἄλλους ἀντιπάλους, καὶ νὰ γίνῃ ὁ δράκουλας τοῦ θησαυροῦ του σὰν τὸν πιὸ ἀδιάκριτο «κατακτητὴ» καὶ τὸν πιὸ ἐγώιστὴ ἐκμεταλλευτὴ, ἂν, τέλος, ὑποθέσουμε πῶς ὀλόκληρος ὁ ὑπόλοιπος κόσμος τοῦ εἶναι τελείως ἀδιάφορος, χωρὶς χρώματα καὶ χωρὶς καμιά ἀξία, καὶ πῶς εἶναι ἕτοιμος νὰ κάνει κάθε θυσία, νὰ διαταράξει κάθε καθιερωμένη τάξη, νὰ βγάλει στὸ περιθώριο κάθε ἐνδιαφέρον, θὰ μείνουμε κατάπληκτοι!.. Ναί! Θὰ μείνουμε κατάπληκτοι καὶ θὰ ἀναρωτηθοῦμε:

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

πῶς αὐτὴν τὴν ἄγρια φιληδονία, αὐτὴ τὴ παράφρονη ἀδικία τῆς σεξουαλικῆς ἀγάπης, ὑμνήθηκε καὶ θεοποιήθηκε τόσο πολὺ σὲ ὄλες τὶς ἐποχὲς τῆς ἱστορίας, καὶ ἀκόμα, πῶς ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη αὐτὴ τὴν ἰδέα τῆς ἀγάπης σὰν ἀντίθετο τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐνῶ ἴσως ἀντιπροσωπεύει τὴν πιὸ αὐθόρμητη ἔκφρασή του.

Ἡ συνήθεια, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, θὰ δημιουργήθηκε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶχαν τίποτα καὶ ποὺ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀποκτήσουν κάτι. Εἶναι σίγουρο πῶς πάντα θὰ ὑπῆρχαν καὶ οἱ παραπανήσιοι. "Ὅσοι ἄνθρωποι εἶχαν τὴν τύχη νὰ γνωρίσουν πολλὰ, νὰ κορεστοῦν δηλαδή, πετοῦσαν κάπου - κάπου τὴ λέξη «μανισσμένος δαίμονας», ὅπως ὁ ἀρχαῖος Σοφοκλῆς. ὁ πιὸ ἀξιαγάπητος στοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ ὁ Ἔρωτας πάντα κοροϊδεύει κάτι τέτοιους θλάσφημους· εἶναι οἱ μεγαλύτεροι εὐνοούμενοί του.

Βέβαια, ὑπάρχει ἐδῶ καὶ ἑκεῖ πάνω σ' ὁλόκληρη τὴ γῆ κι' ἓνα εἶδος ἐπέκτασης τοῦ ἔρωτα, ὅπου ἡ φιλήδονη ἐπιθυμία ποὺ αἰσθάνονται δυὸ ἄνθρωποι ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλον, παραχωρεῖ τὴ θέση τῆς σὲ μιὰ καινούρια ἐπιθυμία, σ' ἓνα καινούριο πόθο, σὲ μιὰ ὑψιστη, κοινὴ ἐπιθυμία, τὴν ἐπιθυμία ἑνὸς ἰδανικοῦ ποὺ νὰ τοὺς ὑπερβάλλει καὶ τοὺς δυὸ τους. Ἀλλὰ ποιὸς γνωρίζει αὐτὴ τὴν ἀγάπη; Ποιὸς ἄνθρωπος τὴν ἔζησε;

Τὸ ὄνομά της, τὸ ἀληθινὸ της ὄνομα, εἶναι: ΦΙΛΙΑ.

Η ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΤΗΣ ΤΡΕΛΛΑΣ

Ἄρκετὲς χιλιάδες χρόνια, ἀκόμα στὸ δρόμο τοῦ περασμένου αἰώνα, καὶ τότε, σὲ κάθε πράξη ποὺ θὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος, θὰ φαίνεται ἢ πιὸ ὑψηλὴ σοφία· ἀλλὰ γι' αὐτὸ κιόλας, θὰ ἔχει χάσει καὶ ὅλη τῆς τὴν ἀξία. Τότε θὰ εἶναι θέβαια ἀνάγκη νὰ εἶναι κάποιος σοφός, ἀλλὰ θὰ εἶναι τόσο συνηθισμένο πράγμα, ποὺ κάθε ἄτομο μὲ κάπως ὑψηλότερο γοῦστο θὰ θεωρεῖ χυδαιότητα τὴν ἀνάγκη αὐτή. Ὅπως μιὰ τυραννία τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀλήθειας θὰ μποροῦσε νὰ ἀνεβάσει τὴν ἀξία τοῦ ψεύδους, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ μιὰ τυραννία τῆς σοφίας θὰ εἶχε τὴν δύναμη νὰ κάνει νὰ φυτρώσει ἕνα καινούριο εἶδος ψυχικῆς εὐγένειας.

Καὶ τότε τὸ νὰ εἶσαι εὐγενής, θὰ ἦταν νὰ ἔχεις μέσα στὸ κεφάλι σου πολλές τρέλλες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΙΔΙΟΤΕΛΕΙΑΣ

Ἄποκαλοῦμε καλές τις ἀρετές κάποιου ἀνθρώπου, ὄχι γιὰ τὰ ἀποτελέσματα πὺ μποροῦν νὰ ἔχουν γι' αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἀποτελέσματα πὺ μποροῦν νὰ ἔχουν γιὰ τὸν πολὺ κόσμο καὶ τὴν κοινωνία. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξε κανεὶς πολὺ «ἀνιδιοτελής» στὸν ἔπαινο τῆς ἀρετῆς, καὶ ποτὲ δὲν ἦταν πολὺ «ἀλτροῦιστής»! Διαφορετικά, θὰ εἶχαμε παρατηρήσει πὺ οἱ ἀρετές (ὅπως ἡ εὐλάβεια, ἡ ὑπακοή, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐπιμέλεια, ἡ ἀγνότητα) εἶναι γενικὰ ἐπιζήμιες γιὰ ὅποιον τις κατέχει, γιὰτὶ εἶναι ἔνστικτα πὺ κυριαρχοῦν μέσα τοῦ πάρα πολὺ θίαια, πάρα πολὺ ἄπληστα καὶ δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπο νὰ ἀντισταθμιστοῦν λογικὰ ἀπὸ τ' ἄλλα.

Ὅταν μέσα μας ἔχουμε μιὰ ἀρετὴ, μιὰ ἀληθινὴ ἀρετὴ, μιὰ ἀκέραια ἀρετὴ (καὶ ὄχι καμιὰ μικρὴ τάση νὰ τὴν ἀποκτήσουμε), εἶμαστε θύματα αὐτῆς τῆς ἀρετῆς! Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὴν ἐπαινεῖ ὁ γείτονας! Ἐγκωμιάζουν τὸν ζηλωτὴ ἄνθρωπο, παρ' ὅλο πὺ ὁ ζῆλος τοῦ τοῦ καταστρέφει τὴν ὄρασή του, παρ' ὅλο πὺ καταστρέφει σιγὰ - σιγὰ τὸν αὐθορμητισμὸ καὶ τὴ δροσιὰ τοῦ πνεύματός του. Ἐγκωμιάζουν, ἐπαινοῦν καὶ λυποῦνται τὸ νέο πὺ κυριολεκτικὰ «σκοτώθηκε στὴ δουλειά», γιὰτὶ σκέφτονται: «Τὸ νὰ χάσει τὸ κοινωνικὸ σύνολο τὴν πιὸ καλὴ μονάδα, εἶναι μικρὴ θυσία! Εἶναι πολὺ δυσάρεστο πὺ εἶναι ἀπαραίτητη αὐτὴ ἡ θυσία! Ἀλλὰ

θά ήταν περισσότερο δυσάρεστο ἂν σκεφτόταν διαφορετικά τὸ ἄτομο, ἂν φρόντιζε πῶς πολὺ νὰ συντηρηθεῖ καὶ νὰ ἀναπτυχθεῖ πάρα νὰ δουλεύει στὴν ὑπηρεσία ὄλων!».

Μὲ ἄλλα λόγια, δὲν λυποῦνται τὸν νέο αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ τὸν θάνατό του ἢ κοινωνία ἔχασε ἓνα ὑποταγμένο ὄργανο, ποὺ δὲ φροντίζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, μὲ λίγα λόγια, ὅπως λένε, ἢ κοινωνία ἔχασε «ἓνα καλὸ ἄνθρωπο». Ἴσως ἀκόμα ν' ἀναρωτιοῦνται μήπως δὲν θά ἦταν προτιμώτερο, γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινωνίας, νὰ δούλευε αὐτὸ τὸ παιδί μὲ περισσότερη σύνεση καὶ νὰ ζοῦσε περισσότερο καιρὸ. Καὶ συμφωνοῦν μάλιστα ὡς πρὸς τὸ κέρδος ποὺ θά ὑπῆρχε ἂν ἔκανε αὐτό, ἀλλὰ κρίνουν πὼς εἶναι κατώτερο ἀπ' τὸ ἄλλο, γιὰ τὸ γεγονὸς πὼς ἔγινε θυσία καὶ πὼς ἡ γνώμη τοῦ κοινωνικοῦ κτήνους, τοῦ ὄντος ποὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ θυσιαστεῖ, ἀποκαλύφθηκε, γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ὀλοφάνερα, πὼς ἦταν ὑψηλότερο καὶ πῶς νόμιμο κέρδος.

Ὅταν ἐπαινοῦμε τὴν ἀρετὴν, ἐπαινοῦμε κάτι τὸ ἐπιζήμιο γιὰ τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν, ἐξυμνοῦμε τίς τάσεις ποὺ στεροῦν τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὴν πῶς εὐγενικὴ ἀγάπη γιὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ, γιὰ τὴν ὑψηλότερη αὐτοπροστασία του.

Εἶναι γεγονὸς πὼς γιὰ νὰ διαπαιδαγωγήσουν, γιὰ νὰ χαράξουν ἐνάρετες συνήθειες, βγάζουν ἀπ' τὴν ἀρετὴν μιὰ ὀλάκερη σειρὰ ἀπὸ ἀποτελέσματα ποὺ τὴν κάνουν ἔτσι δίδυμη ἀδερφή τοῦ ἰδιαίτερου συμφέροντος... Καί, πραγματικά, ὑπάρχει αὐτὴ ἢ συγγένεια.

Ἀναφέρω ἓνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα: Παρασταίνουν τὸν τυφλὸ ζῆλο, τὴν μανιώδη ἐπιμέλεια, ποὺ εἶναι ἢ τυπικὴ ἀρετὴ τοῦ ὄργάνου, σὰν τὸ δρόμο τοῦ πλούτου καὶ τῶν τιμῶν, σὰν τὸ ἀποτελεσματικότερο δηλητήριο γιὰ τὴν ἀνία καὶ τὰ πάθη... Ἀλλὰ ἀποσιωποῦν τὸν ἀνώτερο κίνδυνό του.

Γενικά, ἢ διαπαιδαγώγηση ἐνεργεῖ μὲ τὸν ἐξῆς

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

τρόπο: προσπαθεί να προσδιορίσει στο άτομο, με δόλωμα πάρα πολλά πλεονεκτήματα. Με τον τρόπο λοιπόν αυτό, να σκέφτεται και να ενεργεί, θα του γίνει ο τρόπος αυτός, κάποτε συνήθεια, ένστικτο, πάθος, θα κυριαρχήσει και πού σ' ὄλο του τὸ εἶναι, ἐνάντια στὰ ὑπέρτατα συμφέροντά του ἀλλὰ «πρὸς τὸ συμφέρον ὄλων».

Εἶναι ἀλήθεια, πὼς πολλές φορές, ἄπειρες μπορῶ να πῶ, παρατήρησα πὼς αὐτὸ τὸ ριζικὸ φάρμακο γιὰ τὸ πάθος και γιὰ τὴν ἀνία, ἐξασθενίζει τὶς αἰσθήσεις και κάνει τὸ πνεῦμα να ἀντιστέκεται σὲ κάθε καινούριο πράγμα.

—Ἡ δική μας ἐποχή, ἢ πιὸ ἐργατικὴ ἐποχή, δὲν ξέρει τί να κάνει τὸ μόχθο της και τὰ χρήματά της, ἐκτὸς ἂν εἶναι να κάνει περισσότερα τὰ χρήματα και λιγώτερο μόχθο. Γιατὶ χρειάζεται πολὺ περισσότερο πνεῦμα γιὰ να ξεδεύεις παρά γιὰ ν' ἀποκτᾶς! "Ἄς τὰ χαροῦν τὰ ἐγγόνια μας».

Ὅταν ἡ ἀγωγή πετυχαίνει, τότε κάθε ἀτομικὴ ἀρετὴ γίνεται δημόσια μονάδα και ἰδιωτικὴ ζημιὰ —ὡς πρὸς τὸν ὑπέρτατο σκοπὸ της—. Δὲν καταλήγει σὲ τίποτε ἄλλο παρά σὲ μιὰ φθορὰ τοῦ πνεύματος και τῶν αἰσθήσεων, ἂν ὄχι και σὲ μιὰ πρόωρη παρακμὴ. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἐξετάστε, μιὰ - μιὰ, ὅλες τὶς ἀρετὲς ἐνὸς ὑπάκουου ἀνθρώπου, ἀγνοῦ, εὐλαβικοῦ και δίκαιου.

Οἱ ἔπαινοι πὸς λέγονται γιὰ τὸν ἄλτροῦιστὴ, γιὰ τὸν ἐνάρετο ἀνθρωπο, γιὰ τὸν ἀνθρωπο ἐκεῖνο πὸς παραμελεῖ τὸν ἑαυτὸ του, —δηλαδὴ γιὰ ἑκεῖνον πὸς δὲν ἀφιερώνει ὅλη τὴ δύναμη, ψυχικὴ και σωματικὴ, σὸ να ἀναπτυχθεῖ, να προοδέψει, να μεγαλώσει τὴ δύναμή του, ἀλλὰ πὸς ζεῖ ταπεινά, χωρὶς να νοιάζεται γιὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ— αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι σίγουρα δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ πνεῦμα ἀνιδιοτέλειας!

Ὁ «πλησίον» ἐπαινεῖ τὴν ἀνιδιοτέλεια γιὰτὶ ΚΕΡ-

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

ΔΙΖΕΙ απ' αυτή. "Αν αυτός ό «πλησίον» σκεφτόταν με τόν ίδιο «άνιδιοτελή» τρόπο δέν θα ήθελε τήν θυσία αυτή τής δύναμης, αυτή τή ζημιά που ΕΠΩΦΕΛΕΙΤΑΙ από αυτή. Θα έναντιωνόταν στή γέννηση τών κλίσεών του! Καί κυρίως θα έκδήλωνε τή δική του άνιδιοτέλεια ύποστηρίζοντας πώς δέν είναι καλή.

Αυτό φανερώνει ή βασική αντίφαση τής ήθικης αυτής που τόσο πολύ προβάλλουν στήν εποχή μας. Τά ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ θρίσκονται σέ ΑΝΤΙΦΑΣΗ με τήν ΑΡΧΗ ΤΗΣ. Το έπιχείρημα που προσπαθει να χρησιμοποιήσει για να αποδείξει πώς είναι νόμιμη, τó αποκρούει τó κριτήριο της, για τó καλό. Για να μη σκοντάφτει στήν ίδια της τήν ήθικη θάπρεπε, ή αρχή του «πρέπει να άπαρνηθείς και να θυσιάσεις τόν έαυτό σου» να όριζόταν μόνο από ένα όν που θα άπαρνιόταν, έφαρμόζοντάς την, τά προσωπικά του πλεονεκτήματα και που ίσως θα προξενούσε τήν ίδια του τήν πτώση με τή θυσία που θα άπαιτούσε από τ' άτομα, αλλά μόλις ό πλησίον ή ή κοινωνία σās συσταίνουν τόν άλτρουισμό έξ αίτίας τής χρησιμότητάς του, εκείνοι έφαρμόζουν άκριβώς τó αντίθετο, δηλαδή: «πρέπει να έπιδιώκεις τó προσωπικό σου συμφέρον, άκόμα και σέ θάρρος όλων τών άλλων», κι' έτσι διακηρύσσουν με μιās και τó τί «ΠΡΕΠΕΙ» και τó τί «δέν πρέπει».

ΤΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Ἀπὸ τῆ στιγμῆ ἐκείνη ποὺ ἡ διαφθορὰ μπαίνει κά-
που, βλέπεις νὰ κυριαρχεῖ μιὰ ποικιλόμορφη δεισιδαι-
μονία ποὺ ἀπέναντί της ἡ πίστη ποὺ ἔχει υἱοθετήσῃ ὁ
λαός, ἐξασθενίζει καὶ γίνεται ἀνίκανη, ΓΙΑΤΙ ἡ δεισι-
δαιμονία εἶναι ἕνας δεύτερης τάξης στοχασμός. Ὅποιος
παραδίνεται, στὸ στοχασμὸ αὐτό, διαλέγει ὠρισμένα
σχήματα, ὠρισμένα καλούπια ποὺ τοῦ ἀρέσουν. Παρέ-
χει στὸν ἑαυτό του τὸ δικαίωμα νὰ διαλέγει. Ὁ προλη-
πτικός ἔχει κάτι τὸ πιὸ «προσωπικὸ» ἀπ' τὸν πιστό.
Προληπτικὴ θὰ εἶναι ἡ κοινωνία ἐκείνη ποὺ θὰ συναν-
τοῦμε κιόλας πάρα πολλὰ ἄτομα καὶ πολλὴ εὐχαρίστη-
ση γιὰ κάθε τί τὸ ἀτομικὸ. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ ἡ δει-
σιδαιμονία δείχνει πάντα μιὰ πρόοδο ἀπέναντι στὴν πί-
στη, ἐκδηλώνει πὼς ἡ νόηση ἀπελευθερώνεται καὶ ἀ-
παιτεῖ τὰ δικαιώματά της. Τότε λοιπόν, οἱ ὁπαδοὶ τῆς
παλιᾶς θρησκείας κάνουν παράπονα καὶ ἰσχυρίζονται
ὅτι ὑπάρχει διαφθορὰ — ἀλλὰ αὐτοὶ ἀκριβῶς προσδιό-
ριζαν μέχρι τώρα τὴ χρήση της στὸν τρόπο ποὺ ἐκφρά-
ζονται καὶ ποὺ ἔδωσαν στὴ δεισιδαιμονία τὴ χειρότερη
της φήμη, καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς κύκλους τῶν πιὸ
ἐλεύθερων πνευμάτων. Ἄς θάλουμε, λοιπόν, καλὰ στὸ
μυαλό μας πὼς ἡ δεισιδαιμονία εἶναι σύμπτωμα τῆς χει-
ραφέτησης. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο. Ἄς δοῦμε τὸ δεύτερο:
Πολλοὶ πάλι κατηγοροῦν καὶ ἰσχυρίζονται πὼς ὑ-

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

πάρχει μιὰ ΧΑΛΑΡΩΣΗ στὴν κοινωνία ἐκείνη ὅπου ἔχει ἐγκατασταθεῖ ἡ διαφθορά. Καί εἶναι ἀλήθεια, τὸ κύρος τοῦ πολέμου καὶ τοῦ πολεμικοῦ ἐνθουσιασμοῦ παθαίνουν ὀλοφάνερη πτώση. Σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ποθοῦν τὶς διασκεδάσεις τῆς ζωῆς μὲ τὸν ἴδιο σκοπὸ πού ἐπιδίωκαν παλιότερα τὶς γυμναστικές καὶ στρατιωτικές τιμές. Ἀλλὰ οἱ παρατηρητὲς αὐτοὶ ἀδιαφοροῦν γενικὰ νὰ παρατηρήσουν πὼς ἐκείνη ἡ παλιά δραστηριότητα, τὸ παλιὸ ἐκεῖνο πάθος τοῦ ἔθνους πού ἐκδήλωναν μὲ τόσο πομπώδη τρόπο, διαμοιράστηκε σὲ ἄπειρα ἰδιωτικὰ πάθη καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ ἔκανε νὰ φαίνεται πολὺ λιγώτερο. Νὰ τί λέω μὲ πιὸ ἀπλᾶ λόγια: Εἶναι πιθανό, μάλιστα, στὴν κατάσταση τῆς «διαφθορᾶς», πὼς τὸ ἔθνος σπαταλᾷ μιὰ δύναμη, μιὰ ἐνέργεια πολὺ πιὸ μεγάλη ἀπὸ κάθε ἄλλη περίσταση, καὶ πὼς τὸ ἄτομο ξοδεύει τὴν ἐνέργεια αὐτὴ πολὺ πιὸ σπάταλα ἀπ' ὅσο ξοδεύει νωρίτερα, τότε δηλαδή πού ἀκόμα δὲν ἦταν ἀρκετὰ πλούσιο.

Στὶς ἐποχές, λοιπόν, τῆς ΧΑΛΑΡΩΣΗΣ, τρέχει ἡ τραγωδία σ' ὅλους τοὺς δρόμους καὶ σὲ ὅλα τὰ σπίτια, καὶ βλέπουμε νὰ γεννιοῦνται ὁ μέγας ἔρωτας καὶ τὸ μεγάλο μῖσος καὶ νὰ ἀναπηδᾷ πυρακτωμένη πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἡ φλόγα τῆς γνώσης.

Ἐνα τρίτο θέμα πού τοὺς ἀπασχολεῖ τοὺς ὀπαδοὺς εἶναι τὸ ἀκόλουθο. Οἱ ὀπαδοί, λοιπόν, αὐτοὶ ἰσχυρίζονται πὼς, ἐπειδὴ μὲ κάποιο τρόπο συμψηφίζουν τὴν κατηγορία τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς χαλάρωσης πού μποροῦν νὰ προξενήσουν στὶς ἐποχές τῆς διαφθορᾶς, τὰ ἦθη γίνονται πραώτερα σ' αὐτὲς τὶς περιόδους, πού ἀκόμα ἰσχυρίζονται πὼς ἡ σκληρότητα μειώνεται ἀρκετὰ σὲ σχέση πάντα μὲ τὶς προηγούμενες ἐποχές, πού εἶχαν λιγώτερη πίστη καὶ δύναμη.

Δὲν θὰ μπορούσα νὰ θάλω τὴν ὑπογραφή μου στὸ ἐγκώμιο αὐτό, ὅπως δὲν ὑπέγραψα καὶ τὸν προηγούμενο ψόγο. Στὸ μόνο πού συμφωνῶ εἶναι πὼς ἡ σκληρό-

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

τητα σταθεροποιεῖται καὶ πῶς τὸ νέο γούστο ἀντιπαθεῖ τὶς παλιές τῆς μορφές, ἀλλὰ ἡ τέχνη τοῦ νὰ πληγώνουμε, νὰ κάνουμε νὰ ὑποφέρουν μὲ τὰ λόγια μας ἢ μὲ τὴ ματιά μας, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά στὶς ἐποχές τῆς διαφθορᾶς φθάνουν στὴν ἀνώτατη τελειοποίησή τους· τότε μονάχα γεννιοῦνται ἡ πονηριά καὶ ἡ εὐχαρίστηση τοῦ νὰ εἴμαστε κακοί. Εἶναι ἀρκετὰ πνευματώδεις οἱ ἄνθρωποι τῶν διεφθαρμένων ἐποχῶν. Γνωρίζουν καλά, πῶς κάτι ποῦ εἶναι ΚΑΛΑ εἰπωμένο γίνεται ἀμέσως πιστευτό.

Κί' ἔρχεται ἡ σειρά ἐνὸς ἄλλου, τετάρτου, σημείου ποῦ πρέπει νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντά. "Ὅταν «τὰ ἦθη διαφθείρονται», εἶναι ἡ ἰδανικὴ στιγμή τοῦ ξεφυτρώματος τῶν «τυράννων», εἶναι, ὡς ποῦμε οἱ προάγγελοι, οἱ πρῶτοι ΠΡΟΠΟΜΠΟΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ. Λίγη ἀκόμα ὑπομονή, καὶ τὸ φρούτο αὐτό, ἐπιτέλους, θὰ κρεμαστεῖ, ὠριμο καὶ χρυσαφένιο, στὸ δέντρο ἐνὸς λαοῦ. Τὸ δέντρο αὐτὸ ὑπάρχει μονάχα γι' αὐτόν. Σὰν φτάνει στὸ ζηνίθ ἡ ἀποσύνθεση, ὅπως καὶ ὁ ἀγῶνας τῶν κάθε λογῆς τυράννων, βλέπουμε πάντα νὰ καταφτάνει ὁ Καίσαρας, ὁ τελειωτικὸς τύραννος ποῦ δίνει τὴ χαριστικὴ βολή στὸν ἐξασθετισμένο ἀγῶνα ἐκείνων ποῦ μάχονται γιὰ τὴν ὑπεροχή, θάζοντας τὴν κούραση νὰ δουλέψει γιὰ λογαριασμό του. Καὶ σὰν ἔρχεται, τὸ ἄτομο, γενικῶς, θρίσκειται στὴ στιγμή τῆς τέλειας ὠριμότητάς του... καὶ ὁ «πολιτισμὸς», συνεπῶς, θρίσκειται στὸ ἀπόγειο τῆς γονιμότητάς του... Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν γίνεται χάρι τοῦ τυράννου, — παρ' ὅλο ποῦ στὰ ἀρκετὰ καλλιεργημένα ἄτομα ἀρέσει νὰ κολακεύουν τὸν Καίσαρα, λέγοντάς του, πῶς αὐτὸ εἶναι δημιούργημα δικό του, πῶς εἶναι δηλαδὴ ΕΡΓΟ ΤΟΥ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἔχουν ἀνάγκη ἐξωτερικῆς γαλήνης γιατί ἔχουν μέσα τους τὴν ἀνησυχία τους, γιατί ἡ δουλειά τους εἶναι ἐσωτερικὸ πρᾶγμα.

Είναι ή μεγάλη στιγμή τής προδοσίας του καλά διαφθαρμένου: Γιατί ή αγάπη με το φρεσκοξεσκεπασμένο ΕΓΩ είναι πολύ πιό δυνατή απ' την αγάπη για την «πατρίδα», που σαν έννοια είναι παλιά και άλλοιωμένη, θαμμένη κάτω από λέξεις και λόγια γεμάτα υπερβολές, και ή ανάγκη να κατοχυρωθούν απέναντι στις φοβερές ιδιοτροπίες τής τύχης, ανοίγει διάπλατα και τα πιό ευγενικά χέρια απ' τή στιγμή που βρίσκεται ένα πλούσιο και δυνατό άτομο έτοιμο να ρίξει μέσα άμετρητο χρυσάφι.

Είναι τόσο άθέβαιο το μέλλον, που οί άνθρωποι ζούνε κάθε μέρα με την αγωνία στην ψυχή, και ή ψυχική αυτή κατάσταση παρέχει θαυμάσιες ευκαιρίες στους κάθε είδους πειρατές. Γιατί, κι' όταν αποπλανιώμαστε και διαφθειρόμαστε, το κάνουμε μόνο και μόνο «για μιá μέρα», και φυλάμε την άρετή για το μέλλον. Γνωρίζουμε πώς το άτομο, αυτός ο πραγματικός «καθαυτό» άνθρωπος, σκέφτεται τα πράγματα τής στιγμής πολύ περισσότερο από τον άνθρωπο τής αγέλης, γιατί δεν πιστεύει πώς μπορεί να στηρίζεται στον έαυτό του περισσότερο απ' όσο στηρίζεται στο μέλλον. Όμοια άφοσιώνεται στους τυράννους, γιατί πιστεύει πώς είναι άξιος για πράξεις και για έρευνες, που δεν μπορούν να ύπολογίζουν ούτε στην νοημοσύνη, ούτε στη συγγνώμη του πλήθους... Ένω ό τυράννος ή ό Κάι-σαρρας κατανοεί το άτομικό δίκαιο, ακόμα μέχρι και τις φρικαλεότητες του, γιατί αυτός, έχει συμφέρον να επιτρέπει μιá πιό τολμηρή προσωπική ήθική, και να την συγχαίρει μάλιστα. Γιατί πιστεύει για τον έαυτό του, και θέλει να πιστεύουν και οί άλλοι, εκείνο που είχε πει κάποια μέρα ό Ναπολέοντας: «Έχω το δικαίωμα να άπαντήσω σε όλα σας τα παράπονα μονάχα με ένα ΕΓΩ. Είμαι ξεχωριστός απ' όλο τον κόσμο και δεν δέχομαι όρους από κανέναν. Πρέπει να ύποταχτείτε σ' ό-

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

λες μου τις ιδιοτροπίες και να θεωρείτε άπλο και λογικό τὸ ὅτι διασκεδάζω με αὐτὸν τὸν τρόπο». Τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Ναπολέοντας τὰ εἶπε στὴ γυναίκα του μιὰ μέρα πὸ ἐκείνη ἀμφέβαλλε γιὰ τὴν πίστη του.

Ἐποχές διαφθορᾶς, εἶναι οἱ ἐποχές ἐκεῖνες πὸ τὰ μῆλα ἀρχίζουν νὰ πέφτουν ἀπὸ τὰ δέντρα. Δηλαδή οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, πὸ φέρνουν μέσα τους τὸ σπέρμα τοῦ μέλλοντος, οἱ πρωτεργάτες τοῦ πνευματικοῦ ἀποικισμού, ἐκεῖνοι πὸ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀλλάζουν τοὺς δεσμοὺς τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους.

Ἡ διαφθορά, ἡ λέξη αὐτή, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνας ὑβριστικὸς ὄρος τῶν ΦΘΙΝΟΠΩΡΩΝ ἑνὸς λαοῦ.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΖΕΙΣ;

—Νά ζεῖς;... ἔχει τὴ σημασία τοῦ νά ρίχνεις συνεχῶς μακρὰ σου κάθε τι ποὺ θέλει νά πεθάνει.

—Νά ζεῖς;... σημαίνει νά εἶσαι σκληρὸς καὶ ἄσπλαγχνος γιὰ κάθε τι ποὺ γεράζει καὶ ἄδυνατίζει μέσα σου.

—Νά ζεῖς λοιπόν... , σημαίνει νά μὴ λυπᾶσαι τοὺς γέροντες, τοὺς δυστυχισμένους καὶ τοὺς ἐτοιμοθάνατους;

—Νά ζεῖς... , σημαίνει νά σκοτώνεις χωρίς σταματημό;

Κι' ὅμως κάπου, ὁ Μωϋσῆς ὅταν εἶπε τὶς δέκα ἐντολὰς ἀνάφερε τὸ «οὐ φονεύσης».

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΑΡΝΙΕΤΑΙ (πού δέν ἀποδέχεται)

Ἄλῃθεια, τί κάνει ὁ ἄνθρωπος αὐτός πού ἀπαρνιέται; Λαχταρᾶ ἓναν κόσμον ἀνώτερο, ἐπιθυμεῖ νὰ πετάξει ψηλότερα καὶ μακρύτερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς κατάφασης. ΠΕΤΑΕΙ ΧΙΛΙΑ ΔΥΟ ΠΡΑΓΜΑΤΑ πού θὰ τοῦ ἦταν ἐμπόδιο στὸ πέταγμα του, καὶ ἀνάμεσα στὰ «πράγματα» αὐτὰ βρίσκονται ἓνα σωρὸ χρήσιμα καὶ πολύτιμα πού τοῦ χρειάζονται, κι' ὅμως τὰ θυσιάζει στὴ δίψα του γιὰ τὰ ὕψη. Ἀπ' αὐτὸν βλέπουν μόνο αὐτὴ τὴ θυσία, αὐτὴ τὴν ἀπόσταση, καὶ γι' αὐτὸ τὸν ὀνομάζουν ἀπαρνητὴ. Καὶ εἶναι στὴν πραγματικότητα ἓνας ἀπαρνητὴς, κουκουλωμένος στὸ ράσο του, πού ἀνορθώνεται μπροστά μας σὰν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀχάτη.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ἐντύπωση πού προξενεῖ. Θέλει νὰ μᾶς κρύψει τὸν πόθο του, τὴν ὑπερηφάνεια του, τὸν σκοπὸ πού ἔχει νὰ πετάξει πάνω ἀπὸ μᾶς. . .

Ναί, ἀλῃθεια! εἶναι πολὺ περισσότερο ἐπιδέξιος, ἀπ' ὅσο τὸν θεωρούσαμε, αὐτός ὁ τόσο εὐγενικός ἀπέναντι σ' ὅλους μας ἄνθρωπος. . . αὐτός ὁ ὁμολογητὴς!

Γιατὶ εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως ὅλοι ἡμεῖς, ἓνας ὁμολογητὴς, ἀκόμα κι' ἂν ἀπαρνιέται.

ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΚΑΚΟ ΜΕ Ο,ΤΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΕΧΕΙΣ

Καμιά φορά οί δυνάμεις μας μᾶς ὠθοῦν τόσο μακριά πού δέν μπορούμε πιά νά ὑποφέρουμε τίς ἀδυναμίες μας καί φθίνουμε ἀπό αὐτό. Βέβαια, μᾶς συμβαίνει νά προβλέπουμε αὐτή τή διέξοδο, ἀλλά δέν μπορούμε νά ἀλλάξουμε τίποτα. Καί τότε γινόμαστε σκληροί σέ 'κεῖνο πού θά ἔπρεπε νά φυλάγαμε μέσα μας, καί ἡ μεγαλωσύνη μας μᾶς κάνει νά εἴμαστε θάρσαροι.

Ἡ ἐμπειρία αὐτή, πού στό τέλος εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά τήν πληρώσουμε μέ τή ζωή μας, συμβολίζει τήν ἐπίδραση τῶν τρανῶν ἀνθρώπων στούς ἄλλους καί στήν ἐποχή τους. Γιατί, μέ ὅ,τι καλύτερο διαθέτουν — ἔχουν μέσα τους—, μ' ἐκεῖνο πού μόνο αὐτοί οἱ ἴδιοι μπορούν νά κατορθώσουν, καταστρέφουν πάρα πολλά ὄντα ἀδύναμα, ἀβέβαια, ἀσχημάτιστα καί γεμάτα δισταγμούς μέ ὅ,τι καλύτερα ἔχουν, καί γίνονται ἔτσι θλαβεροί. Καί μπορεί νά συμβεῖ μάλιστα, ὥστε νά μὴν κάνουν τίποτ' ἄλλο παρά νά προξενοῦν τὸ κακό, γιατί αὐτὸ τὸ πιὸ παλιὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ τους, ἀδειάζει μονομιᾶς, ἄς ποῦμε, μόνο ἀπὸ ὄντα πού πνίγουν τὸ λογικὸ τους καί τήν ἀτομικότητά τους μέσα σ' ἓνα ποτήρι πολὺ δυνατοῦ ποτοῦ. Καί μεθᾶνε μέχρι τέτοιο σημεῖο, πού δέν μπορεί παρά νά τσακίσουν ὅλο τους τὸ κορμί — χέρια, πόδια— σ' ὅλους τοὺς δρόμους πού θά τοὺς ὀδηγήσει τὸ μεθύσι τους.

Η ΚΟΜΩΔΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Οί επιφανείς άνδρες πού χρειάζονται τή διασημότητά τους — και αυτό γίνεται σέ όλους τούς πολιτικούς — δέν διαλέγουν πιά ποτέ άνυστερόβουλα τούς συνεργάτες τους και τούς φίλους τους. Άπό τόν ένα φίλο ζητοῦν λίγο ἀπό τήν λάμψη του, και ἀπό τήν άντανάκλαση τής ἀρετῆς του. Άπό τόν άλλον, γυρεύουν τόν φόβο πού μποροῦν νά προξενήσουν μερικές ἀνησυχαστικές ιδιότητες του πού τις γνωρίζουν πολλοί άνθρωποι. Άπό κάποιον άλλο, οί επιφανείς οί διάσημοι αὐτοί άνδρες, προσπαθοῦν νά κλέψουν τή ραθυμία του, γιατί τούς εἶναι χρήσιμο γιά τούς σκοπούς πού ἔχουν, νά θεωρηθοῦν γιά λίγο καιρό ἀπρόσεκτοι και ράθυμοι. Ναί! μὴ σὰς φαίνεται παράξενο. Μὲ τόν τρόπο αὐτό (τῆς ραθυμίας), κρύβουν τὸ γεγονός ὅτι θρῖσκονται σέ ἐπιφυλακή. "Άλλοτε πάλι χρειάζονται πλησίον τους τόν ιδιότροπο, τόν ἐρευνητή, τόν σχολαστικό, σὰ νά εἶναι τὸ ΕΓΩ ΤΟΥΣ τῆς στιγμῆς. Μπορεῖ ὁμως και νά μὴν τούς χρειαστοῦν τήν ἐπομένη στιγμή. "Ἔτσι τὰ περίχωρά τους και οἱ προσόψεις τους φθίνουν συνεχῶς, ἐνῶ ὅλα φαίνονται σὰ νά θέλουν νά στριμωχτοῦν σ' αὐτὸ τὸ προάστειο και νά τοῦ δώσουν «χαρακτήρα». Σ' αὐτό, ὁμοιάζουν μὲ τις μεγάλες πόλεις.

Ἡ φήμη τους μεταμορφώνεται συνεχῶς, ὅπως και ὁ χαρακτήρας τους, γιατί τὰ ἀσταθῆ μέσα τους ἀπο-

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

κτοῦν τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ καὶ σπρώχνουν στὸ πρῶτο ἐπίπεδο, γιὰ νὰ φαίνεται καλὰ, πότε τὴ μιὰ καὶ πότε τὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς πραγματικὲς ἢ ἐπίπλαστες ιδιότητές τους. “Ὅπως λέγαμε, λοιπόν, οἱ φίλοι τους καὶ οἱ συνεργάτες τους ἀποτελοῦν ἓνα μέρος ἀπ’ τὶς θεατρικὲς αὐτὲς ιδιότητες.

Ἐνῶ, ἀντίθετα, πρέπει, αὐτὸ ποὺ θέλουν, νὰ μένει ἀκόμα πιὸ σταθερό... ἕνας λαμπρὸς χαλκός... κι’ αὐτό, πολλὲς φορές, ἀπαιτεῖ τὶς σκηνοθεσίες του καὶ τὴν κωμωδία του.

ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στή σημερινή εποχή τὸ νὰ πουλᾶς καὶ νὰ ἀγοράζεις, θεωροῦνται χυδαῖα πράγματα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ νὰ διαβάζει ἢ καὶ νὰ γράφει κανεὶς. "Ὅλοι, ἀκόμα κι' αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι ἔμποροι, ἔχουν ἐξασκηθεῖ στὴν τεχνικὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀκόμα τώρα ἐξασκοῦνται κάθε μέρα. Ὡστόσο, παλιότερα, σὲ μιὰ ἄλλη ἄγρια ἐποχή, ὁ κάθε ἄνθρωπος ἦταν κυνηγὸς καὶ ἔκανε καθημερινὰ ἐξάσκηση στὸ κυνήγι. Τότε, τὸ κυνήγι ἦταν χυδαῖο πράγμα, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ, σιγὰ - σιγὰ, ἔγινε ἀποκλειστικὸ προνόμιο τῶν δυνατῶν, τῶν ἰσχυρῶν εὐγενῶν κι' ἔχασε τὸν πρωτότυπο χαρακτήρα του, ἀφοῦ σταμάτησε πιά νὰ εἶναι κάτι τὸ ἀναγκαῖο κι' ἔγινε ἀπλῶς ὑπόθεση πολυτελείας καὶ ἰδιοτροπίας." Ἴσως, τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ συμβεῖ μιὰ μέρα καὶ μὲ τὸ ἐμπόριο. Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε τέτοιες κοινωνικὲς συνθήκες ποὺ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ μὴν ἀγοράζουν καὶ οὔτε νὰ πουλοῦν, καὶ σιγὰ - σιγὰ νὰ μὴν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ τέχνη αὐτή." Ἴσως, τότε ὠρισμένοι ἄνθρωποι, ποὺ θὰ εἶναι λιγώτερο ὑποταγμένοι στοὺς γενικοὺς νόμους, θὰ ἐπιτρέπουν στὸν ἑαυτό τους νὰ πουλᾶν καὶ νὰ ἀγοράζουν, ΓΙΑΤΙ αὐτὸ θὰ τοὺς δίνει δῆθεν τὸ αἶσθημα τῆς πολυτελείας. Μονάχα τότε μπορεῖ τὸ ἐμπόριο νὰ γίνεῖ εὐγενικὸ πράγμα, καὶ οἱ ἀριστοκράτες θὰ ἐπιδίδονται σ' αὐτὸ μὲ τὴν ἴδια προτίμηση ποὺ δείχναν ἄλλοτε γιὰ

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

τὸν πόλεμο καὶ τὴν πολιτική, ἐνῶ τὸ γόητρο τῆς πολιτικῆς ἴσως νὰ ἐξαφανιστεῖ τελείως. Ἔχει σταματήσει κιόλας νὰ θεωρεῖται ἕνα ἀριστοκρατικὸ ἐπάγγελμα (ἢ πολιτική), κι' ἴσως κάποια μέρα, νὰ φαίνεται τόσο χυδαία, πὺ θὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα νὰ τὴν κατατάξουν μαζὶ μὲ τὴ δημοσιογραφικὴ καὶ κομματικὴ φιλολογία —πὺ αὐτὲς οἱ τελευταῖες ἔχουν πλέον καταταγεῖ— στὰ εἶδη ἐκεῖνα πὺ φέρνουν σὰν τίτλο τους: «ἡ πορνεία τοῦ πνεύματος».

ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΑΡΕΣΤΟΥΝ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ ΤΟΥΣ

“Ένας φιλόσοφος κάποτε, φώναξε πολύ θυμωμένος: Τί νά κάνω αὐτούς τοὺς δυὸ νέους; Εἶναι μαθητές μου ποὺ ἔρχονται σὲ μένα μιὰ τελείως ἀκατάλληλη ὥρα. Ὁ ἓνας ἀπ’ αὐτοὺς δὲν ξέρει νά πεῖ ποτέ του «ΟΧΙ» καὶ ὁ ἄλλος δίνει ἀπαντήσεις διὰ τῆς «μεσσίας ὁδοῦ». Κι’ ἂν πάρουμε σὰν γεγονός, πῶς καὶ οἱ δυὸ τους θὰ κατανοοῦσαν τὴ θεωρία μας, ὁ πρῶτος θὰ ὑποφέρει πάρα πολὺ, γιατί ὁ τρόπος τῆς σκέψης μου ἀπαιτεῖ πολεμικὸ σθένος, τὴ θέληση τοῦ νά πράττεις τὸ κακὸ, τὴν εὐχαρίστηση νά προβάλλεις ἀντιρρήσεις καὶ σκληρὸ πετσί.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ πρῶτος αὐτὸς μαθητῆς θὰ ὑπέκυπτε γεμάτος πληγές κι’ ἐσωτερικοὺς τραυματισμούς.

Ὁ δεύτερος μαθητῆς μπροστὰ σ’ ὅλα αὐτὰ, θὰ κατάρφερνε νά κάνει κάθε πράγμα ποὺ θὰ ὑπεράσπιζε μιὰ μέτρια μικρὴ ὑπόθεση. Θὰ μοῦ τὰ ἔκανε ὅλα μέτρια...

Μὰ τὴν ἀλήθεια!, τέτοιο μαθητὴ εὐχομαί νά ἔχει ὁ ἐχθρός μου!

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΙΑ

Σήμερα, με τὸ νὰ ζητᾶμε μιὰ ἐργασία με σκοπὸ νὰ κερδίσουμε χρήματα, εἶναι μιὰ κοινὴ φρεντίδα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν σὲ μιὰ πολιτισμένη χώρα. Γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐργασία εἶναι ἓνα μέσο, κι' ἔχει σταματήσει πιά νὰ εἶναι αὐτοσκοπός, γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολοι στὸ θέμα ἐκλογῆς τῆς ἐργασίας τους, φτάνει αὐτὴ νὰ τοὺς ἐξασφαλίζει ικανοποιητικὰ κέρδη.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ἀνθρώποι ποὺ προτιμοῦν νὰ πεθάνουν παρὰ νὰ ἐργαστοῦν χωρὶς χαρὰ. "Ἀνθρώποι δύσκολοι, ποὺ δὲν ἀρκοῦνται στὰ λίγα καὶ ποὺ τὰ πολλὰ κέρδη δὲν τοὺς ικανοποιοῦν, ὅσο δὲν θεωροῦν τὴν ἴδια ἐργασία σὰν τὸ ἀνώτερο κέρδος. "Ἐνα μέρος τῆς σπάνιας αὐτῆς κατηγορίας εἶναι οἱ διάφοροι καλλιτέχνες καὶ στοχαστές. Ἀλλὰ τέτοιοι εἶναι καὶ ῥεῖνοι οἱ ἀργόσχολοι ποὺ περνοῦν τὴ ζωὴ τους κυνηγώντας ἢ κάνοντας ταξίδια καὶ ποὺ ἀσχολοῦνται με τὸν ἔρωτα ἢ με ἄλλες περιπέτειες. "Ὅλοι τους ψάχνουν τὴν ἐργασία καὶ τὸν κόπο, ἀλλὰ μονάχα μέχρι τὸ σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ ἡ ἐργασία καὶ ὁ κόπος μποροῦν νὰ συνδέονται με τὴν ἡδονή, καί, ἂν εἶναι ἀνάγκη, ἄς εἶναι καὶ ἡ σκληρῶτερη ἐργασία καὶ ὁ χειρότερος κόπος. "Ὅταν ὅμως θγοῦν ἀπὸ ἐκεῖ, τότε ἐκδηλώνουν ἀποφασιστικὴ τεμπελιά, ἔστω κι' ἂν ἡ τεμπελιά αὐτὴ τοὺς ὀδηγεῖ στὴν καταστροφή, τὴν ἀτίμωση, κι' ἀκόμα ἔστω κι' ἂν κινδυνεύουν νὰ ἀρρωστήσουν ἢ καὶ νὰ πεθάνουν. Οἱ ἀνθρώποι

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

αὐτοὶ δὲν φοβοῦνται τόσο τὴν ἀνία ὅσο φοβοῦνται τὴν ἄχαρη ἐργασία. Καὶ μάλιστα, πρέπει νὰ νοιώθουν μεγάλη πλήξη γιὰ νὰ πετύχει ἡ δουλειά τους.

Ἐνῶ γιὰ τὸν στοχαστὴ καὶ τὸ ἐφευρετικὸ πνεῦμα, πλήξη εἶναι ἐκείνη ἢ «ἐπίπεδη ἡρεμία» τῆς ψυχῆς, ἐκείνη ἢ «ἐπίπεδη ἡρεμία» ποὺ αἰσθανόμαστε πρὶν ἀπὸ κάθε εὐχάριστο ταξίδι καὶ ποὺ πρέπει νὰ ἀνεχθεῖ αὐτὴ τὴν ἡρεμία, ὁ ἄνθρωπος, καὶ νὰ περιμένει τὰ ἀποτελέσματά της μέσα του. Ἐδῶ εἶναι τὸ δύσκολο. Αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ πετύχουν οἱ λιγώτερο ὑψηλὲς ἀνθρώπινες φύσεις!

Εἶναι χυδαῖο νὰ ἀπομακρύνεις μὲ κάθε τρόπο καὶ θυσία τὴν πλήξη, ὅπως εἶναι τὸ ἴδιο νὰ ἐργάζεσαι χωρὶς εὐχαρίστηση.

Αὐτὸ εἶναι ἴσως ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὸν Εὐρωπαϊὸ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ ἓναν Ἀσιάτη. Ὁ Ἀσιάτης μπορεῖ νὰ χαρεῖ μεγαλύτερη καὶ θαθύτερη ἀνάπαυση. Ἀκόμα καὶ τὰ ναρκωτικὰ ποὺ παίρνει ἀπαιτοῦν μεγάλη ὑπομονὴ καὶ ἐπνεργοῦν στὸν ὀργανισμό του ἀργά - ἀργά, ἐκ διαμέτρου δηλαδὴ ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι ἐπενεργεῖ τὸ εὐρωπαϊκὸ δηλητήριον. Εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους μας πὼς τὸ ἄλκοὸλ ἐπενεργεῖ γρήγορα, ἀπαίσια καὶ αἰφνίδια.

ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ

Ὅση σπουδαιότητα κι' ἂν μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ νὰ γνωρίζει κανεὶς τὰ ἀληθινὰ κίνητρα ποὺ ὑπαγόρευσαν τὶς ἐνέργειες ὀλάκερης τῆς ἀνθρωπότητας μέχρι σήμε-
ρα, ἔχει ἴσως πρὸ μεγάλη σπουδαιότητα, — γιὰ ὅποιον ἀναζητᾷ τὴ γνώση, — νὰ γνωρίζει καλὰ σὲ ποιά κίνη-
τρα μπόρεσε νὰ ΠΙΣΤΕΨΕΙ ὁ ἄνθρωπος, δηλαδή, ἐ-
κεῖνα ποὺ κατόρθωσε νὰ χρησιμοποιήσῃ ἢ φαντασίᾳ
του σὰν μοχλὸ τῶν πράξεών του.

Καὶ εἶναι γεγονὸς πὼς ἡ ἐσωτερικὴ εὐτυχία ἢ δυ-
στυχία τοῦ ἀνθρώπου προερχόταν πάντα ἀπὸ τὴν πί-
στη ποὺ εἶχε στὴ μιὰ ἢ στὴν ἄλλη ἀφορμὴ καὶ ΟΧΙ ἀπὸ
τὴν ἀληθινὴ ἀφορμὴ. Ἡ πραγματικὴ ἀφορμὴ ἔχει μονά-
χα δευτερεύοντα ἐνδιαφέρον.

ΤΙ ΦΑΝΕΡΟΝΟΥΝ ΟΙ ΝΟΜΟΙ

Κάνουμε μεγάλο σφάλμα, όταν θεωρούμε τὸν ποινικὸ κώδικα ἑνὸς λαοῦ σὰν ἔκφραση τοῦ χαρακτήρα του. Οἱ νόμοι δὲν φανερώνουν τί εἶναι ἕνας λαός, ἀλλὰ τί τοῦ φαίνεται περίεργο, παράξενο, ὑπερφυσικό, ἀσυνήθιστο. Ὁ νόμος ἀφορᾷ τὶς ἐξαιρέσεις τῆς ἠθικότητας τῶν ἡθῶν, ἐνῶ οἱ σκληρότερες ποινές πλήττουν ὅ,τι εἶναι σύμφωνο μὲ τὰ ἡθῆ τοῦ γειτονικοῦ λαοῦ. Ἔτσι, ὁ λαὸς τῶν Ἰσαχαμπί θεωρεῖ δυὸ θανάσιμα ἁμαρτήματα: Πρῶτο νὰ πιστεύουν ἄλλο θεὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν θεὸ τῶν Ἰσαχαμπί καὶ δεύτερο νὰ κανπίζουν (τὸ κάπνισμα τὸ λένε «αἰσχρὸ τρόπο τοῦ νὰ πίνεις»). Κάποτε ἕνας Ἄγγλος ποῦ ἔμεινε ἐκπληκτος ὅταν ἄκουσε τὰ θανάσιμα αὐτὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἰσαχαμπί ρώτησε: «Καὶ τί ἰδέα ἔχουν, λοιπόν, οἱ Ἰσαχαμπί γιὰ τὴ μοιχεία καὶ τὸν φόνο;». Κι' ἕνας γέροντας ἀρχηγὸς τοῦ ἀπάντησε: «Μὰ τὴν πίστη μου ὁ θεὸς εἶναι μεγαλόψυχος καὶ εὐσπλαχνικός».

Κι' ἂν ρίξουμε μιὰ ματιὰ στοὺς ἀρχαίους Ρωμαϊκοὺς νόμους θὰ δοῦμε πὼς ἦταν γιὰ μιὰ γυναίκα ἁμαρτία θανάσιμη: πρῶτο ἡ μοιχεία καὶ δεύτερο... ἂν ἔπινε κρασί. Ὁ Κάτων πίστευε πὼς ἡ συνήθεια τοῦ νὰ φιλιοῦνται μεταξύ τους οἱ συγγενεῖς, εἶχε σὰν ἀπώτερο σκοπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς γυναίκας. Νὰ διαπιστώνουν δηλαδὴ ἂν ἡ γυναίκα ἔπινε κρασί. Καὶ εἶναι γεγονός πὼς εἶχαν τιμωρήσει μὲ θάνατο γυναῖκες ποῦ τὶς εἶχαν πιάσει νὰ πίνουν κρασί. Δὲν τὸ ἔκαναν αὐτὸ οἱ Ρωμαῖοι

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

γιατί οί γυναίκες κάτω από την έπήρεια του κρασιού, τούς έλεγαν «όχι» και τούς αντίστέκονταν στον έρωτα. Οί Ρωμαίοι πάνω άπ' όλα φοβόντουσαν εκείνη την όργιασμένη και διονυσιακή πνοή που περνούσε καμιά φορά πάνω από τις μεσημβρινές αυτές γυναίκες, τότε που το κρασί ήταν ακόμα κάτι το καινούριο και πρωτότυπο στην Εύρώπη. Θεωρούσαν το κρασί σαν ένα τερατώδη έξωτισμό που θα μπορούσε ίσως να ύποσκάψουν τά θεμέλια του ρωμαϊκού αισθήματος. Το να μεθά μιá γυναίκα ήταν προδοσία για τή Ρώμη, γιατί έθαζε το θαρραλικό αίμα μέσα στις φλέβες τής Ρώμης.

Η ΚΑΤΑΠΛΗΞΗ ΜΑΣ

Είναι βαθεία καὶ οὐσιώδης ἡ εὐτυχία ποὺ προσφέρει στὸν ἄνθρωπο ἢ ἐπιστήμη σὰν ἀποκαλύπτει πράγματα ποὺ «κρατοῦν γερά» καὶ ποὺ γίνονται αἰτία γιὰ καινούριες ἀνακαλύψεις... γιατί θὰ μπορούσε καὶ νὰ μὴν ἦταν ἔτσι! Ρωτᾶτε τί λέω; Εἴμαστε τόσο σίγουροι γιὰ τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν τρέλλα τῶν κρίσεών μας, καθῶς καὶ γιὰ τὴν αἰώνια μεταμόρφωση τῶν ἀνθρώπινων νόμων καὶ ιδεῶν, ποὺ μένουμε κατάπληκτοι ὅταν βλέπουμε ΠΟΣΟ γερά κρατοῦν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστήμης. Παλιότερα, δὲν γνωρίζαμε τίποτα γιὰ τὴν ἀστάθεια ὄλων τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ ἡ ἠθικὴ παράδοση δημιουργοῦσε στὸν ἄνθρωπο τὴν ιδέα, πῶς ὀλόκληρη ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ του συνδέονταν μὲ αἰώνια ἀγκίστρια σὲ μιὰ χάλκινη ἀναγκαιότητα. Καὶ ἴσως νὰ αἰσθάνανταν τότε τὴν ἡδονὴ ἐκείνη τῆς κατάπληξης, τότε ποὺ ζητούσαμε νὰ μᾶς ποῦν ὁμορφα παραμύθια. Τὸ θαυμαστὸ ἔκανε τόσο καλὸ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ σίγουρα θὰ κουράζονταν κάπου - κάπου ἀπ' τὸν κανόνα καὶ τὴν αἰωνιότητα. Νὰ εἶσαι μετέωρος, νὰ εἶσαι τρελλός, νὰ παραπατᾶς καὶ νὰ παραπλανιέσαι!... Αὐτὸς εἶναι ὁ παράδεισος, τὸ ἄλλοτινὸ μεθύσι. Ἐνῶ ἡ εὐτυχία μας μοιάζει μὲ τὴν εὐτυχία ποὺ νοιώθει ἕνας ναυαγὸς ποὺ μόλις κατόρθωσε νὰ βρεῖ μιὰ στεριά καὶ νὰ πατήσει γερά μὲ τὰ δυὸ του πόδια καὶ ποὺ παραξενεύεται μὲ τὸ γιατί δὲν «κουνιέται» ἀκόμα.

Η ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

“Όταν συνεχῶς ἀπαγορεύουμε στὸν ἑαυτό μας νὰ ἐκδηλώσει τὰ πάθη του —σὰν νὰ εἶναι ἡ ἐκδήλωση αὐτὴ κάτι τὸ «χυδαῖο», κάτι ποὺ ἀρμόζει στὶς θάναυρες φύσεις, στοὺς ἀστοὺς καὶ στοὺς χωριάτες— ὅταν, λοιπόν, προσπαθοῦμε, νὰ χαλιναγωγήσουμε ὄχι αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πάθη, ἀλλὰ μονάχα τὴ γλώσσα τους καὶ τὴν κίνησή τους, δὲν παύουμε, ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ, νὰ πετυχαίνουμε ἐκεῖνο ποὺ δὲν θέλουμε. Χαλιναγωγοῦμε μὲ ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξης τὰ πάθη ἢ τουλάχιστον τὰ ἐξασθενίζουμε καὶ τὰ μεταμορφώνουμε.

Ἐναφέρω ἓνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα, ποὺ ἔτσι ἀκριβῶς ἔγινε, στὴν αὐλὴ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ΄. Ἡ ἐπόμενη ἐποχὴ, ἀναθρεμμένη μὲ τὴ συνήθεια νὰ χαλιναγωγοῦν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἔκφραση τῶν παθῶν, ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ χάσει ἀκόμα καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πάθος καὶ νὰ μπεῖ στὴ θέση του ἡ χαρὰ, τὰ πειράγματα, ἡ ἐλαφρότητα. Ἦταν μιὰ ἡ ἐποχὴ ποὺ ὑπέφερε ἀπὸ ἀνικανότητα νὰ φανεῖ ἀγενής, μέχρι τὸ σημεῖο νὰ λένε καὶ νὰ δέχονται προσβολές μὲ ὑποχρεωτικότες λέξεις.

Ἡ ἐποχὴ μας σήμερα, ἴσως, νὰ προσφέρει τὸ πιὸ περίεργο ἀντίθετο ἐκείνου τοῦ αἰῶνα. Βλέπω παντοῦ, στὴ ζωὴ, στὸ θέατρο καὶ ὄχι πιὸ λίγο, σὲ κάθε τι ποὺ γράφεται, πόσο πολὺ εὐχαριστιοῦνται οἱ ἄνθρωποι μὲ κάθε χυδαία λάμψη καὶ μὲ κάθε ἀνάρμοστη κίνηση τοῦ πάθους.

Στὶς μέρες μας, μιὰ κάποια συμβατικότητα ἀπαιτεῖ τὴν ἐξωτερικὴ ἐκδήλωση τοῦ πάθους... ἀλλὰ μὲ καμιά δύναμη τὸ καθαυτὸ πάθος!

Ἔτσι, ὅμως, στὸ φινάλε θὰ τὸ βροῦμε, καὶ τὰ ἐγγόνια μας θὰ ἔχουν μιὰ εἰλικρινὴ ἀγριότητα καὶ ὄχι πιά μόνο τὴν ἀγριότητα τοῦ ὕφους ἢ τῶν τρόπων.

Η ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΙΟΤΗΤΑΣ

Τίποτα δὲν χωρίζει ἴσως πρὸς πολὺ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς ἐποχές, ὅσο ὁ βαθμὸς τῆς γνώσης τῆς ἀθλιότη-
τας. Τῆς σωματικῆς, δηλαδή, καὶ τῆς ψυχικῆς ἀθλιότη-
τας. Ὅσο γιὰ τὴν τελευταία, ἴσως, ἔμεῖς, οἱ σημερινοὶ
ἀνθρώποι, νὰ εἴμαστε, παρ' ὄλες τὶς ἀδυναμίες μας, ἀ-
μαθεῖς καὶ ματαιόδοξοι, κι' αὐτὸ ἀπὸ ἔλλειψη προσω-
πικῆς ἐμπειρίας, τῆς ἐμπειρίας ποὺ εἶχε ὁ αἰὼνας τοῦ
φόβου — ἢ μεγαλύτερη, δηλαδή, περίοδος τῆς ἱστορίας
— ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ προφυλάσσεται μονάχος
τοῦ ἀπὸ τῆ θία καί, γι' αὐτό, νὰ γίνεται καὶ ὁ ἴδιος
θίαιος. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ ἄνθρωπος ἔκανε ἓνα πάρα
πολὺ πλούσιο μάθημα τοῦ σωματικοῦ πόνου καὶ τῆς
στέρησης. Ἀκόμα θεωροῦσε καὶ τὴν σκληραγωγία καὶ
τὸν ἐκούσιο πόνο ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του, σὰν ἀναγ-
καῖο μέσο τῆς διατήρησής του. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἔκανε
ἐξάσκηση στὸ νὰ μπορεῖ νὰ ὑπομένει τὸν πόνο, καὶ πρό-
σθετε μεγάλη προθυμία κι' ἄλλον πόνο, κι' ἔφτανε στὸ
σημεῖο νὰ βλέπει τὰ χειρότερα μαρτύρια τῶν ἄλλων
χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τίποτα, παρὰ τὸ αἶσθημα τῆς δι-
κῆς του ἀσφάλειας.

Ὅσο γιὰ τὴν ψυχικὴ ἀθλιότητα, τώρα ἐξετάζω προ-
σεχτικὰ ἂν ὁ ἄνθρωπος ποὺ μιλά γι' αὐτήν, τὴν γνωρί-
ζει ἀπὸ πείρα ἢ ἀπὸ διάβασμα, ἂν νομίζει, π.χ., πὼς εἶ-
ναι ἀνάγκη νὰ κάνει πὼς γνωρίζει τὴν ψυχικὴ ἀθλιό-
τητα, γιὰ νὰ ἀποδείξει ἔτσι στοὺς ἄλλους πὼς ἔχει κά-
ποια μόρφωση, ἢ ἂν ἀπὸ τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς του
ἀρνιέται ὀλότελα νὰ πιστέψει κάθε εἶδος ἠθικοῦ πόνου.
Ἄν, ὅταν ἀκούει νὰ ὀνομάζουν αὐτοὺς τοὺς πόνους,
δὲν παθαίνει μέσα του κάτι παρόμοιο μὲ αὐτὸ πρὸς τοῦ

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

συμβαίνει όταν τοῦ μιλοῦν γιά μεγάλους φυσικούς πόνους, ἂν τοῦ θυμίζουν τοὺς πονοδόντους του ἢ τοὺς στομαχικούς πόνους. Μοῦ φαίνεται πῶς οἱ πιό πολλοὶ ἄνθρωποι ἔτσι αἰσθάνονται.

Κανέννας ἄνθρωπος δὲν εἶναι πιὰ ἐξασκημένος στοὺς σωματικούς καὶ στοὺς ψυχικούς πόνους, καὶ σπάνια συναντᾶ κανεὶς κάποιον νὰ ὑποφέρει. Αὐτὸ ἔχει μιὰ πολὺ ἀξιόλογη συνέπεια: τώρα οἱ ἄνθρωποι μισοῦν τὸν πόνο, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, μιλοῦν γι' αὐτὸν μὲ τὰ πιό ἀπαίσια λόγια καὶ φτάνουν μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ μὴ μποροῦν νὰ ὑποφέρουν οὔτε τὴν ἀπλούστατη ἰδέα του. Ἔχουν κανεὶς τὸν πόνο ζήτημα συνείδησης καὶ μομφῆς γιά ὀλόκληρη τὴ ζωὴ.

Τὸ ἄνθισμα τῶν φιλοσόφων τοῦ πεσσιμισμοῦ δὲν ἀποτελεῖ καθόλου ἔνδειξη φοβερῶν ἀπογνώσεων. Ἀντίθετα μάλιστα, τὶς ἐρωτήσεις αὐτὲς γιά τὴ γενικὴ ἀξία τῆς ζωῆς τὶς θέτουν σὲ ἐποχὲς ὅπου ἡ ἄνεση καὶ ἡ εὐκολία μᾶς κάνουν νὰ βρίσκουμε πολὺ αἰματηρὰ καὶ σκληρὰ τὰ μικροτσιμπήματα τῶν ἐντόμων ποὺ οὔτε τὸ σῶμα οὔτε ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ τὰ ἀποφύγει, καὶ θὰ ἤθελαν πολὺ —μιὰ καὶ ἀπουσιάζουν οἱ πραγματικὲς ὀδυνηρὲς ἐμπειρίες— νὰ ἐμφανίσουν τὴν φαντασία τοῦ μαρτυρίου σὰν ἓνα πόνο ὑψηλοτέρου εἴδους.

Ἐπάρχει θέβαια ἓνα ἀντίδοτο ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ὑποδείξουμε γιά τὶς πεσσιμιστικὲς φιλοσοφίες καὶ τὴν ὑπερβολικὴ εὐαισθησία, ποὺ μοῦ φαίνεται εἶναι ἡ πραγματικὴ «ἀθλιότητα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς»... ἀλλὰ ἴσως καὶ ἡ συνταγὴ αὐτὴ θὰ ἦταν πολὺ σκληρὴ.

Εἶναι σίγουρο πῶς θὰ κατάταζαν τὴν συνταγὴ αὐτὴ στὰ συμπτώματα, ὅπου βασίζονται ἰῶρα, γιά νὰ κρίνουν ὅτι ἡ «ζωὴ εἶναι κακὸ πράγμα».

Ἄς εἶναι ἔτσι λοιπόν!

Τὸ ἀντίδοτο γιά τὴν ἀθλιότητα ὀνομάζεται: ΑΘΛΙΟΤΗΤΑ.

Η ΓΕΝΝΑΙΟΦΡΟΣΥΝΗ ΚΙ' ΕΝΑ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΑΥΤΗΣ

Πολλές φορές παρατηρούμε σέ πολλούς, ανθρώπους νά συμβαίνουν κάτι παράδοξα πράγματα, πού μᾶς παραξενεύουν. Τέτοια εἶναι, π.χ., ἡ ξαφνική ψυχρότητα τοῦ συναισθηματικοῦ ἀτόμου, ἡ τὸ χιοῦμορ τοῦ μελαγχολικοῦ, ἡ ἀκόμα, καί πρὸ παντός, ἐκείνη ἡ γενναιοφροσύνη πού συνίσταται στὸ νὰ ἀπαρνιώμαστε τὴν ἐκδίκηση ἢ τὴν ἱκανοποίηση μιᾶς ἐπιθυμίας κ.ἄ. "Ὅλα αὐτὰ ἐκδηλώνονται σέ ἀνθρώπους πού ἔχουν μεγάλη φυγόκεντρη δύναμη, στοὺς ἀνθρώπους πού γρήγορα χορταίνονται καὶ ἀηδιάζουν. Εἶναι τόσο γρήγορες καὶ δυνατές οἱ ἱκανοποιήσεις τους, πού ἀμέσως τὶς ἀκολουθεῖ ἡ ἀντιπάθεια καὶ ἡ ἀποστροφή, καὶ ἀμέσως, καταφεύγουν στὸ ἀντίθετο. Ὑστερα ἡ συναισθηματικὴ τους κρίση γίνεται μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀντίθεση, στὸν ἕνα μὲ μιὰ ξαφνική ψυχρότητα, στὸν ἄλλο μὲ τὴν φαιδρότητα, στὸν τρίτο μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὴ θυσία. Ὁ γενναιοφρόνας ἄνθρωπος — ἢ τουλάχιστον ἐκεῖνος πού πάντα προξενούσε τὴν μεγαλύτερη ἐντύπωση— μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ἕνα ἄτομο ἱκανὸ νὰ αἰσθανθεῖ τὴ χειρότερη δίψα τῆς ἐκδίκησης, πού βλέπει τὴ δυνατότητα νὰ τὴν ἱκανοποιήσει ἀμέσως καὶ πού ἀδειάζει κιόλας μὲ τὴ φαντασία του μονορούφι τὸ ποτήρι αὐτῆς τῆς ἡδονῆς καὶ τόσο πλούσια ἢ ἀπόλυτα, πού ἀμέσως τὸ γρήγορο αὐτὸ μεθύσι τὸ διαδέχεται μιὰ φοβερὴ ἀηδία... Καὶ τότε, ὅπως ἰσχυρίζονται, ἀνεβαίνει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς «πάνω ἀπ' τὸν ἴδιο του τὸν

Φ Ρ. Ν Ι Τ Σ Ε

ἐαυτὸ» καὶ συγχωρεῖ τὸν ἐχθρὸ του. Τί λέω; Ναί, μὴ σᾶς φαίνεται παράξενο: τὸν εὐλογεῖ τὸν ἐχθρὸ του καὶ τοῦ ἐκφράζει τὴν ἐκτίμησή του. Μὲ τὸ νὰ θάζει ὅμως ἔτσι τὸν ἐαυτὸ του ὁ ἄνθρωπος αὐτός, καὶ μὲ τὸ νὰ γελοιοποιεῖ τὴ δίψα αὐτὴ γιὰ ἐκδίκηση, ποὺ τὸν ἔκαψε πρὶν ἀπὸ λίγο, δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ ὑποκύπτει σὲ μιὰ καινούρια κλίση, στὴν ἀηδία ποὺ κυριαρχεῖ στὴ στιγμή τὴν ψυχὴ του, καὶ τὸ κάνει αὐτὸ μὲ τὴν ἴδια ἀνυπομονησία καὶ τὴν ἴδια παραφροσύνη ποὺ ἔνοιωθε ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὸ μυαλό του τὴν ἡδονὴ τῆς ἐκδίκησης καί, ὥς ὑποθέσουμε, τὴν ἐξαντλοῦσε.

Στὴ μεγαλοθυμία ὑπάρχει ἕνας ἐγωῖσμός ἰσάξιος μὲ τὴν ἐκδίκηση, ποὺ εἶναι ὅμως διαφορετικῆς ποιότητος.

Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΦΑΣΗ (Έξωτερική όψη)

‘Η γνώση μου για τὸ σύνολο τῆς ζωῆς μου προσφέρει μιὰ θαυμάσια ἄποψη! Ἀλήθεια! πόσο καινούρια τὴν αἰσθάνομαι, ἀλλὰ καὶ πόσο φοβερὴ καὶ εἰρωνικὴ συγχρόνως!

Γιὰ τὸν ἴδιο μου τὸν ἑαυτό, ΑΝΑΚΑΛΥΨΑ πὼς ἦ παλιὰ ἀνθρωπιὰ, ἦ παλιὰ ζωϊκότητα, πὼς ὀλόκληρη ἦ νύχτα τῶν αἰώνων καὶ τὸ παρελθὸν κάθε ἀνθρώπου ποὺ αἰσθάνεται, συνεχίζει νὰ γράφει μέσα του, νὰ ἀγαπᾷ, νὰ μισεῖ καὶ νὰ συμπεραίνει... Καὶ ξάφνου, ξυπνῶ μέσα στὴ μέση αὐτῆς τῆς φανταστικῆς ὀπτασίας, ἀλλὰ ξυπνῶ μονάχα μὲ τὴ συνείδηση ὅτι ὄνειρεύτηκα κι’ ὅτι ΠΡΕΠΕΙ νὰ ὄνειρευτῶ ἀκόμα, γιὰ νὰ μὴ χαθῶ. Νὰ κάνω δηλαδή ὅ,τι κάνει ὁ ὑπνοβάτης γιὰ νὰ μὴ πέσει.

Τί εἶναι πιά γιὰ μένα ἡ ἐπίφαση τώρα!

Δὲν εἶναι θέβαια τὸ ἀντίθετο τοῦ ὄντος... Τί θὰ ἤμουν σὲ θέση νὰ πῶ γιὰ ὅποιοδήποτε ὄν, ἂν δὲν μιλήσω γιὰ τὶς ιδιότητες τῆς ἐμφάνισής του! Γιὰ μένα προσωπικὰ τὸν ἴδιο, ἡ ἐπίφαση — (ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη, ἐμφάνιση) εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ καὶ ἡ πράξη. ‘Η ζωὴ ποὺ κοροϊδεύει τόσο τὸν ἴδιο τῆς τὸν ἑαυτό, ὥστε νὰ μοῦ δώσει νὰ κατανοήσω πὼς σ’ αὐτὴ ὑπάρχει μονάχα ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, πυγολαμπίδα, χορὸς τῶν Ἔλφων καὶ τίποτ’ ἄλλο. Νὰ καταλάβω πὼς ἀνάμεσα σὲ τὸσους ὄνειροπόλους, κι’ ἐγὼ ἀκόμα, ποὺ «γνωρίζω», χορεύω τὸν ἴδιο ἀκριβῶς χορὸ μὲ ὄλους τοὺς ἄλλους. Ἀκόμα, πὼς ὁ «γνώστης» εἶναι ἓνα μέσο ποὺ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ

Φ Ρ. Ν Ι Τ Σ Ε

παρατείνει τὸν γήϊνο χορό, πῶς, συγχρόνως, εἶναι κι' αὐτὸς ἓνας ἀπ' τοὺς προμηθευτὲς τῆς ζωῆς, καὶ πῶς τὸ λεπτὸ φιλακόλουθο πνεῦμα, ὁ ἄριστος συντονισμὸς ὄλων τῶν γνώσεων εἶναι ἴσως τὸ ἀνώτατο μέσο πού θὰ μᾶς δώσει τὸ δικαίωμα νὰ ΔΙΑΤΗΡΗΣΟΥΜΕ τὴ γενικότητα τῆς ὄνειροπόλησης, τὴ συμφωνία ὄλων αὐτῶν τῶν ὄνειροπόλων ἀνθρώπων, καὶ μὲ αὐτό, νὰ διατηρήσουμε καὶ τὴ διάρκεια τοῦ ὄνειρου.

Η ΥΨΙΣΤΗ ΕΥΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ

Ἀλήθεια, τί εἶναι αὐτὸ ποῦ δίνει «εὐγένεια»·

Σίγουρα, δὲν εἶναι τὸ νὰ κάνουμε θυσίες. Θυσίες κάνει καὶ ὁ πιὸ ἄγριος φιλήδονος. Καὶ οὔτε, ἀσφαλῶς, τὸ νὰ ὑποτασσόμεθα στὰ πάθη. Ὑπάρχουν καὶ πάθη ποῦ ἀξίζουν περιφρόνηση. Οὔτε πάλι τὸ νὰ κάνουμε κάτι γιὰ τοὺς ἄλλους, χωρὶς ἐγωϊσμό, ἀφοῦ ὁ ἐγωϊσμός εἶναι πιὰ φιλακόλουθος στὸ εὐγενικὸ ὄν. Ὅχι, εἶναι γεγονὸς πὼς τὸ πάθος ποῦ καταλαμβάνει τὸ εὐγενικὸ ὄν εἶναι κάτι πολὺ σπάνιο χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει. Εἶναι ἡ χρησιμοποίηση ἑνὸς ξεχωριστοῦ μέτρου, εἶναι μιὰ μορφή τρέλλας, ποῦ συνίσταται στὸ νὰ αἰσθάνεται πολλὰ πράγματα φλογερά, πράγματα δηλαδή ποῦ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τὰ βλέπουν ψυχρά. Εἶναι ἡ ἀποθέωση ἀξιῶν ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμα θρεῖ γι' αὐτοὺς καμιὰ ζυγαριά. Εἶναι ἡ θυσία ποῦ προσφέρουν σὲ βωμοὺς ἀφιερωμένους σὲ ἄγνωστους θεοὺς. Εἶναι ἡ ἀνδρεία χωρὶς τὸν πόθο τῶν τιμῶν. Εἶναι μιὰ πλουσιώτατη αὐτοϊκανοποίηση ποῦ διαχέεται σπάταλα στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ πράγματα.

Μέχρι ἐδῶ, λοιπόν, ἐκεῖνα ποῦ δίναν εὐγένεια σὲ ἓνα ὄν, ἦταν ἡ σπανιότητα καὶ ἡ ἄγνοια αὐτῆς τῆς σπανιότητας.

Καλὸ εἶναι ὅμως νὰ συλλογιστοῦμε πὼς τὸ κριτήριο αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ κριθοῦν ἄδικα καὶ νὰ συκοφαντηθοῦν στὸ σύνολό τους καὶ σὲ ὄφελος τῆς ἐξαίρεσης, ὅλα ἐκεῖνα ποῦ μέχρι σήμερα ἦταν καθημερινά, ἀ-

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

παραίτητα, συνηθισμένα και εξυπηρετούσαν περισσότερο τή διατήρηση του είδους και πού για τους ανθρώπους ήταν ο γενικός κανόνας.

Νά γίνεις ο συνήγορος του κανόνα... Αυτό θα μπορούσε να είναι ή τελευταία μορφή, πού θα πάρει ή ευγένεια τῶν συναισθημάτων για να ἐμφανιστεῖ πάνω στή γῆ. Καί ἴσως ή μορφή αὐτή θα ἦταν ή ἀκρότατη λεπτή φυσική «κοτασκευή της» (λειπτοφυΐα της).

Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΝΑ ΥΠΟΦΕΡΟΥΜΕ

Στὸ μυαλό μου γυροφέρνει μιὰ ἐπιθυμία. Θέλω νὰ κάνω κάτι ποὺ νὰ δελεάζει καὶ νὰ ξεσηκώνει συνεχῶς τοὺς χιλιάδες νεαροὺς Εὐρωπαίους, ποὺ κανεὶς τους δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει οὔτε τὴν ἀνία, οὔτε τὸν ἑαυτό του. Καταλαβαίνω πῶς πρέπει νὰ ὑπάρχει μέσα τους μιὰ ἐπιθυμία νὰ ὑποφέρουν μὲ κάθε τρόπο γιὰ νὰ βγάλουν ἀπὸ τὸν πόνο αὐτὸ ἓνα πιθανὸ λόγο γιὰ νὰ ἐνεργήσουν καὶ νὰ κάνουν μεγάλα πράγματα. Χρειάζεται ψυχικὸς πόνος! Καὶ στὸν πόνο αὐτό, στὸν ψυχικὸ πόνο, ὀφείλονται οἱ κραυγὲς τῶν πολιτικῶν, σ' αὐτὸν ἀναμέτρητες καὶ κάθε ἔντονου βαθμοῦ «ἀπογνώσεις», οἱ ψευδολογίες, φτιαχτὲς καὶ παραφουσκωμένες θεομηνίες καὶ ἡ τυφλὴ ἐπιθυμία ποὺ δείχνουν στὸ νὰ τὶς πιστεύουν.

Αὐτὸς ὁ νεαρὸς κόσμος ἔχει τὴν ἀπαίτηση νὰ τοῦ ἔρχεται ἢ νὰ φανερώνεται ΑΠ' ΕΞΩ... ὄχι ἢ εὐτυχία, ἀλλὰ ἢ δυστυχία. Ἡ φαντασία του σπεύδει κιόλας ἀπὸ πρωτύτερα καὶ τοῦ δίνει τὶς ἀναλογίες ἐνὸς τέρατος, γιὰ νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα ἀργότερα νὰ παλεύει μὲ ἓνα τέρας. Ἄν αὐτοὶ οἱ τόσο διψασμένοι γιὰ ὀδύνη αἰσθάνονταν μέσα τους τόση δύναμη ὥστε νὰ «αὐτοευεργετηθοῦν», χωρὶς νὰ συμμετάσχει σ' αὐτὸ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος, γιὰ νὰ κάνουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους κάτι ἀλλὰ μόνοι τους, τότε θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν ἀπὸ μέσα τους μιὰ ἀνώτερη προσωπικὴ ἀθλιότητα. Καὶ τότε οἱ ἐπινοήσεις τους θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι πιὸ λεπτὲς καὶ τὰ αἰσθήματά τους θὰ μπορούσαν νὰ ἀποδώσουν

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

τὸν ἦχο τῆς καλῆς μουσικῆς, ἐνῶ, περιμένοντας ἔτσι, γεμίζουν τὸν κόσμο μὲ τὴν κραυγὴ τῆς ἀπόγνωσής τους καὶ πολλές φορές, ἀντανεκλαστικά, μὲ τὸ συναίσθημα τῆς ἀπόγνωσης πού, χωρὶς αὐτούς, δὲν θὰ ὑπῆρχε!

Τίποτα δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ κάνουν ἀπὸ μόνοι τους. Καὶ γι' αὐτὸ γράφουν στὸν τοῖχο τὴ δυστυχία τῶν ἄλλων, καὶ ἄλλοι ἄλλων, κι' ἔτσι συνεχίζεται γιὰ πάντα.

Σὰς ζητῶ συγγνώμη, ἀγαπητοί μου φίλοι, γιατί ἐγὼ εἶχα τὸ θράσος νὰ μολυβδώσω τὴν ΕΥΤΥΧΙΑ ΜΟΥ.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΡΕΑΛΙΣΤΕΣ

Ὡ ἀγαπημένες εἰκόνες τῆς Σαΐδας, ὦ ψυχρὰ ἑσεῖς ὄντα ποῦ νοιώθετε τόσο καλὰ θωρακισμένοι ἀπέναντι στοῦ πάθος καὶ στῆ χίμαιρα καὶ ποῦ τόσο θὰ ἐπιθυμούσατε νὰ κάνετε στολίδι καὶ καμάρι σας τῆ θεωρία σας, βαφτίζετε τὸν ἑαυτό σας ΡΕΑΛΙΣΤΕΣ καὶ ἀφίνετε τοὺς ἄλλους νὰ καταλάβουν πὼς ὁ κόσμος στὴν πραγματικότητα εἶναι φτιαγμένος ἔτσι ποῦ σᾶς φαίνεται, πὼς μόνο ἑσεῖς βλέπετε γυμνὴ τὴν ἀλήθεια καὶ πὼς ἑσεῖς εἴστε τὸ καλύτερο μέρος αὐτῆς τῆς ἀλήθειας. . .

Ἄλλὰ μήπως δὲν εἴστε καὶ σεῖς, ἀκόμα καὶ στῆ μεγαλύτερη γύμνια σας, ὄντα στὸν ἀνώτατο βαθμὸ σκοτεινὰ καὶ γεμάτα πάθος, ἂν καθίσει κανεὶς καὶ σᾶς συγκρίνει μὲ τὰ ψάρια; Καὶ μήπως δὲν ὁμοιάζετε πάρα πολὺ μὲ ἐρωτευμένους καλλιτέχνες; . . . Καὶ τί εἶναι στὰ μάτια ἑνὸς ἐρωτευμένου καλλιτέχνη «ἡ πραγματικότητα»;

Δὲν σταματήσατε νὰ περιάγετε στὰ πράγματα κρίσεις ποῦ ἔχουν τὴ ρίζα τους στὰ πάθη καὶ ἰστὰ ἐρωτικὰ συμπλέγματα τῶν περασμένων αἰώνων Ἡ ψυχρότητά σας εἶναι ἀκόμα πλουμισμένη ἀπὸ ἓνα ἀπόκρυφο καὶ ἀξερίζωτο μεθύσι! Κι' ἂν πρέπει νὰ σᾶς φέρω ἓνα παράδειγμα σᾶς λέω πὼς καὶ ἡ ἀγάπη σας γιὰ τὴν «πραγματικότητα» εἶναι πανάρχαιο πράγμα! Τί γεροντικὸς «ἔρωτας»! Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα αἶσθημα, ποῦ νὰ μὴν ἔχει μέσα του κάποια δόση ἀπ' αὐτόν, καὶ ποῦ νὰ μὴν ἐπεξεργάστηκε μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια, ἀπὸ

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

έναν παραλογισμό, από μιὰ ἀθεβαιότητα, μιὰ ἀνησυχία καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ τί ἄλλο ἀκόμα.

Προσέξτε αὐτὸ τὸ θουνό, αὐτὸ τὸ μάγο, καὶ σᾶς ἐρωτῶ: Τί τὸ «πραγματικό» ὑπάρχει μέσα τους; Γιὰ κάντε μιὰ προσπάθεια ἐσεῖς, κύριοι θετικοί, νὰ ἀφαιρέσετε τὶς φαντασμαγορίες σας καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχουν προσθέσει σ' αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι. Ἄχ καὶ νὰ μπορούσατε νὰ τὸ κάνετε αὐτό! Νὰ εἶχατε τὴ δύναμη νὰ λησμονήσετε τὴν καταγωγή σας, τὸ παρελθόν σας, τὸ δηματικὸ σχολεῖο... κάθε τί λοιπὸν τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ ζωῶδες ποὺ ὑπάρχει μέσα σας!

Γιὰ μᾶς, δὲν ὑπάρχει καμιὰ «πραγματικότητα» — ἀλλὰ οὔτε καὶ γιὰ σᾶς ὑπάρχει—, καὶ κάθε ἄλλο εἶμαστε τόσο ξένοι μεταξύ μας, ὅσο τὸ φαντάζεστε, καὶ ἡ καλή μας θέληση νὰ ξεπεράσουμε τὸ μεθύσι εἶναι ἴσως τὸ ἴδιο ἀξιόλογη ὅσο καὶ ἡ δική σας πεποίθηση ποὺ ἔχετε, ὅτι εἶστε δηλαδή ἀνίκανοι νὰ αἰσθανθεῖτε ὅποιο-οἴποτε μεθύσι.

ΜΟΝΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ

Ἐκεῖνο πού με λύπησε καὶ πού μου δίνει ἀκόμα περισσότερη λύπη, εἶναι σὰν καταλαβαίνω πὼς ἔχει ἀναρίθμητα περισσότερη σημασία τὸ ΞΕΡΩ ΤΟ ΟΝΟΜΑ τῶν πραγμάτων, παρὰ νὰ ξέρω τὸ τί εἶναι. Ἡ φήμη τους καὶ τὸ ὄνομά τους, ἡ ἐξωτερικὴ τους ἐμφάνιση καὶ ἡ σημασία τους, τὸ πατροπαράδοτο μέτρο τους, ὅλοι οἱ χαρακτηρισμοὶ πού ἔφεραν γιὰ καρπούς τους τὴν πλάνη καὶ τὴν ἰδιοτροπία καὶ πού οἱ περισσότεροὶ τους ἦταν ντυσίματα πού πέταξαν πάνω τους, χωρὶς νὰ φροντίσουν νὰ τὰ συνταιριάσουν μετὰ τὴν οὐσία τους, οὔτε κἂν μετὰ τὸ χρῶμα τοῦ δέρματός τους — ὅλ' αὐτὰ μετὰ τὸ νὰ γίνονται πιστευτά, νὰ μεταδίδονται καὶ νὰ δυναμώσουν σὲ κάθε καινούρια γενιά, στὸ τέλος συνταυτίστηκαν μετὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ διαμόρφωσαν τὸ σῶμα τους, ἡ πρωταρχικὴ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση καταλήγει σχεδὸν πάντα στὸ νὰ γίνεται ἡ οὐσία καὶ νὰ ἐμφανίζεται σὰν οὐσία.

Θὰ ἦταν πολὺ τρελλὸς ὁποῖος πίστευε πὼς φτάνει νὰ θυμίζουν αὐτὴ τὴν προέλευση καὶ νὰ φανερώσουμε αὐτὸ τὸ ἀραχνοῦφαντο πέπλο τῆς ψευδαίσθησης, γιὰ νὰ κάταστρέψουμε τὸν κόσμον πού θεωρεῖται οὐσιώδης, καὶ πού τὸν ὀνομάζουμε «πραγματικότητα»!

Μόνο δημιουργώντας μπορούμε νὰ τὸν ἐκμηδενίσουμε. . . Ἀλλὰ ἄς μὴν λησμονοῦμε κι' αὐτό: Εἶναι ἀρκετὸ νὰ φτιάχνουμε καινούρια ὀνόματα, καινούριες ἀξιολογήσεις καὶ καινούριες πιθανότητες γιὰ νὰ δημιουργοῦμε σιγά-σιγά καινούρια «πράγματα».

Η ΕΝΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΠΟ ΜΑΚΡΥΑ

Μὰ ἀκούω ἀκόμη; Νὰ εἶμαι ἄραγε ὅλος αὐτιά, μονάχα αὐτιά καὶ τίποτ' ἄλλο; Νὰ εἶμαι στὴ μέση τῆς πυρκαϊᾶς τῶν κυμάτων, στὸ σπάσιμο ποὺ κάνουν αὐτὲς οἱ λευκὲς γλῶσσες ποὺ ἀνεβαίνουν καὶ μοῦ φιλοῦν τὰ πόδια; Ἐπὶ ὅλες τὶς μεριές ἢ θάλασσα μαίνεται καὶ ἀπειλεῖ καὶ φωνάζει ἐναντίον μου, ἐνῶ στὰ ἔγκατα τῶν βυθῶν ὁ γερο - συγκλονιστὴς τῆς γῆς, τραγουδάει τὸ βαθύ σὰ μούγκρισμα ἀγριμιοῦ σκοπὸ του καὶ κρατᾷ τὸ μέτρο τοῦ τραγουδιοῦ του μὲ τέτοιο σεισμικὸ ρυθμό, ποὺ καὶ τὰ τέρατα τῶν θράχων ποὺ λυώνουν ἐδῶ πέρα αἰσθάνονται τὴν καρδιά τους νὰ χοροπηδᾷ μέσα στὸ γρανίτη τους. Καὶ ξαφνικὰ τότε, γεννημένο ἀπὸ τὸ χάος ἐμφανίζεται στὴν πόρτα αὐτοῦ τοῦ λαθύρινθου, σὲ λίγα μόλις μέτρα ἀπὸ μένα... ἓνα μεγάλο τρικάρτο κάραθι ποὺ προχωρᾷ γλυστρώντας, σιωπηλὸ σὰν τὰ φαντάσματα!

Τί; σ' αὐτὸ τὸ πλοῖο μάρκαρε ὅλη ἢ σιωπὴ καὶ ἡ γαλήνη τοῦ κόσμου; Νὰ εἶναι στ' ἀλήθεια ἐκεῖ ἡ εὐτυχία μου, καθισμένη σ' αὐτὴ τὴν ἡσυχὴ θέση, τὸ πιὸ εὐτυχισμένο ἐγὼ μου, τὸ ἄλλο μου ἐγὼ, αἰωνιοποιημένο; Οὔτε ζωντανὸς πιά, οὔτε ἀκόμα πεθαμένος; Νὰ εἶναι τάχα ἓνα ἐνδιάμεσο πλάσμα, ἓνα ἀπὸ ἴκεῖνα τὰ διανοητικὰ πνεύματα ποὺ γλυστροῦν καὶ αἰωροῦνται σιωπηλά;

Σὰν τὸ πλοῖο αὐτὸ μὲ ὀλόλευκα πανιά τρέχει σὰν

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

πεταλούδα πάνω στη σκοτεινή θάλασσα.

Ναί, ναί! να πλανιέσαι πάνω από τη ζωή! Αυτό είναι! Αυτό θα χρειαζόταν! Άλλά τί; Λές να με βουλιάξει στο παραλήρημα ή όχλοβοή τών νερών; Κάθε μεγάλος θόρυβος μάς αναγκάζει να τοποθετούμε την εύτυχία μέσα στη σιωπή και στον απόμακρο. "Όταν ένας άνθρωπος βρίσκεται μέσα στο θόρυβο ΤΟΥ, όταν ξεσπούν τὰ σχέδιά του, καμιά φορά του τυχαίνει να βλέπει να περνούν από σιμά του πλάσματα γεμάτα γαλήνη και με νεραϊδένια όμορφιά, πλάσματα που τὰ ζηλεύει γιατί είναι εύτυχισμένα: ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ ΑΥΤΑ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ. Και τότε ό άνθρωπος αυτός συλλογίζεται πώς τὸ καλύτερο ἐγώ του μένει ἐκεῖ κάτω, κοντά τους, πώς στὰ σιωπηλά αὐτὰ μέρη και ό πιό θίαιος ἀκόμα κρότος του παφλασμοῦ, παίρνει τή μορφή τῆς νεκρικῆς γαλήνης και ἡ ἴδια ἡ ζωή γίνεται ὄνειρο.

Κι' όμως, εύγενικέ όνειροπόλε, ἀκόμα και στὰ πιό όμορφα τρικάταρτα καράθια ὑπάρχει πολὺς θόρυβος και πολλή όχλοβοή, ὑπάρχει ἡ πιό μικρόχαρη όχλοβοή.

Και να μιλήσουμε τῆ γλώσσα τών φιλοσόφων, ἡ γοητεία τῆς γυναίκας είναι μιὰ «actio in distans», μιὰ ἐξ ἀπόστασης. Κι' αὐτὴ ἀκριθῶς ἡ ἐντύπωση χρειάζεταιται, πῶς να τὸ κάνουμε — μιὰ ΑΠΟΣΤΑΣΗ.

ΣΤΗΝ ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑΣ

Είναι σ' όλους μας γνωστό, πώς οί ἀρχαίοι θεωροῦσαν τή φιλία σάν τὸ πιὸ εὐγενὲς συναίσθημα, καὶ μάλιστα ἔφταναν σὲ τέτοιο θαθμό, ὥστε νὰ ἐκτιμοῦν περισσότερο τή φιλία ἀπὸ τὴν τόσο ἐπαινετὴ ὑπερηφάνεια τῶν σοφῶν κείνων ἀνδρῶν ποὺ περιορίζαν στὸ ἐλάχιστο τίς ἀνάγκες τους καὶ τὴν ἔκαναν μοναδικὸ ἀντίπαλο καὶ νικητὴ αὐτῆς τῆς ὑπερηφάνειας.

Θὰ γνωρίζετε ἀσφαλῶς τὴν ὁμορφὴ ἱστορία ἐνὸς Μακεδῶνα πρίγκηπα. Ὁ πρίγκηπας αὐτός, ἀφοῦ ἔδωσε ἓνα νόμισμα σ' ἓναν Ἀθηναῖο φιλόσομο ποὺ τὸ εἶχε κάνει δουλειά του νὰ περιφρονεῖ τὸν κόσμο, τὸν εἶδε νὰ τοῦ ἐπιστρέψει τὸ νόμισμα. Καὶ ἀμέσως εἶπε ὁ πρίγκηπας: «Μὰ τί λοιπόν, δὲν ἔχει φίλο;». Καὶ ἐννοοῦσε μὲ αὐτὸ πὼς ἐκτιμοῦσε τὴν ὑπερηφάνεια αὐτῆ τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου, τοῦ ἀνεξάρτητου αὐτοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ πὼς θὰ ἐκτιμοῦσε πολὺ περισσότερο τὴν ἀνθρωπιά του ἂν μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ἡ φιλία ἦταν πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια. Ὁ φιλόσοφος εἶχε ξεπέσει στὰ μάτια τοῦ Μακεδῶνα πρίγκηπα μὲ τὸ νὰ δείξει πὼς ἀγνοοῦσε ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ εὐγενικώτερα συναίσθηματα τοῦ κόσμου, καὶ θεθαίως τὸ πιὸ εὐγενικὸ ἀπ' ὅλα αὐτά.

Η ΑΓΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Στὴν ἀγωγή τῶν γυναικῶν τῆς καλῆς κοινωνίας ὑπάρχει κάτι τὸ καταπληκτικὸ καὶ τερατῶδες συγχρόνως. Καὶ ἴσως μάλιστα, νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτα πιὸ παράδοξο ἀπὸ αὐτό. Ὅλοι καταλήγουν στὸ συμπέρασμα πὼς πρέπει νὰ ἀναθρέψουμε τὶς γυναῖκες αὐτές, καὶ νὰ τὶς κάνουμε νὰ μὴ γνωρίζουν ὅσο γίνεται πιὸ πολὺ τὸ κάθε τι ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸν ἔρωτα, ἀκόμα δὲ νὰ τοὺς ἐμφυσήσουμε γι' αὐτὸν μιὰ θαθεῖα ντροπή, νὰ τὶς μάθουμε νὰ θυμώνουν πολὺ καὶ νὰ τὸ θάζουν στὰ πόδια ὅταν ἀκοῦν ἔστω καὶ τὸ παραμικρὸ ἐρωτικὸ πείραγμα. Γιατὶ μονάχα ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΑΥΤΟ τοποθετοῦν τὴν «τιμὴ» τῶν γυναικῶν καὶ πόσα δὲν θὰ τοὺς συγχωροῦσαν σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο τομέα! Ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν πρέπει νὰ γνωρίζουν τίποτα, καὶ πρέπει μπροστὰ στὸ «κακό», στὸ κακὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ τὸ εἰδικό τους κακό, νὰ μένουν ἀλαλες, τυφλές καὶ κουφές. Δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀπασχολεῖ τίποτα ποὺ νὰ ἔχει σχέση μὲ αὐτό, καμιά σκέψη, κανέναν συλλογισμό. Καὶ ἀκόμα χειρότερα: νὰ μάθουν πὼς εἶναι «κακὸ καὶ τὸ νὰ τὸ γνωρίζουν κιόλας». Καὶ μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτά, βλέπουμε τὶς γυναῖκες νὰ δέχονται σὰν ἀπαίσιον κεραυνὸ τὴ γνώση αὐτὴ καὶ αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, δηλαδὴ αὐτὸ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ὅπου μνητὴς εἶναι ὁ ἄντρας ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ σέβονται οἱ γυναῖκες περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο! Οἱ γυναῖκες πρέπει νὰ ἀνακαλύψουν τὸν ἔρωτα παλεύοντας ἐνάντια στὴ σεμνό-

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

τητα και να γνωρίσουν συγχρόνως την εὐτυχία, την ἐγκατάλειψη, τὸ καθῆκον, τὴ λύπησιν, τὸν φόβο μπροστὰ στὸ ἀπρόβλεπτο «πάντρεμα» τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κτήνους... καὶ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ ξέρω καὶ τί ἄλλο ἀκόμα!

Στὴν πραγματικότητα εἶναι σὰν νὰ ἀλυσσοδένομε μέσα στὴν ψυχὴ τῆς γυναίκας ἓνα πλῆθος ἀπὸ διαφορετικὰ συναισθήματα, ποὺ ἄδικα θὰ ψάχνουμε νὰ βροῦμε τὸ ἴσο τους.

“Ενας καλὸς ψυχολόγος, μὲ ὅση περιέργεια καὶ συμπόνια κι’ ἂν διαθέτει, δὲν θὰ μπορούσε νὰ κατανοήσει πῶς μπορεῖ μιὰ γυναίκα νὰ ἐπιλύσει τὸ δυσκολότατο αὐτὸ πρόβλημα, καὶ νὰ βρεῖ τὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτὸ μέσα σ’ αὐτὸ τὸ αἰνίγμα τῆς λύσης του. Οὔτε πάλι θὰ μπορούσε ὁ ψυχολόγος αὐτὸς νὰ μαντέψει τίς τρομερὲς καὶ ἄπειρες ὑποψίες ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ξυπνήσουν μέσα στὴ φτωχὴ αὐτὴ γυναικεῖα ψυχὴ. Καὶ οὔτε θὰ μπορούσε, τέλος, νὰ καταλάβει σὲ ποιο μέρος αὐτῶν τῶν θυθῶν θὰ ἀγκυροβολήσουν ὁ ἀνώτατος σκεπτικισμὸς τοῦ ἢ ἡ τελικὴ φιλοσοφία του!

Κι’ ὕστερα, ἔρχεται πάλι ἡ πρώτη σιωπὴ, ἡ ἴδια ἐκείνη θαθεῖα σιωπὴ, ποὺ συχνὰ κάνει τὴ γυναίκα νὰ σωμαίνει ἀκόμα καὶ μπροστὰ στὸν ἑαυτὸ της καὶ ἀκόμα νὰ κλείνει τὰ μάτια της.

Οἱ νεαρὲς γυναῖκες καταβάλλουν πολὺ μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ φαίνονται ὅτι εἶναι ἐπιπόλαιες καὶ ξεμυαλισμένες, ἐνῶ οἱ πιὸ ἔξυπνες ἀπὸ τίς νεαρὲς αὐτὲς γυναῖκες, ὑποκρίνονται καὶ κάποιο θράσος.

Πολλὲς φορὲς οἱ γυναῖκες βλέπουν τὸν σύζυγο σὰν ἓνα μεγάλο ἐρωτηματικὸ (;) τοποθετημένο ἀπέναντι στὴν τιμὴ τους, καὶ βλέπουν τὰ παιδιὰ τους σὰν ἀπολογία ἢ ποινή... τὰ ἔχουν ἀνάγκη καὶ τὰ θέλουν τελείως διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἄντρα.

Μετὰ ἀπ’ ὅλα αὐτὰ μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς: κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ ἐπιεικὴς γι’ αὐτές.

ΟΙ ΜΑΝΕΣ

Τὰ ζῶα ἔχουν διαφορετικὴ ἄποψη γιὰ τὸ θηλυκό, ἀπ' ὅ,τι ἔχουν οἱ ἄνθρωποι. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸ θηλυκό εἶναι ὁ παραγωγικὸς συντελεστής. Ἀγνοοῦν τὸ πατρικὸ φίλτρο. Στὰ ζῶα συναντοῦμε κάτι ποὺ μοιάζει μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει κάποιος ἄνθρωπος γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς φιλενάδας του. Στὰ θηλυκά, τὰ νεογέννητα ἱκανοποιοῦν μιὰ ὄρεξη κυριαρχίας καὶ ἰδιοκτησίας. Τὰ παίζουν, τὰ καταλαβαίνουν τί θέλουν καὶ εἶναι σύντροφοί τους. "Όλα αὐτὰ μαζί εἶναι ἡ μητρικὴ ἀγάπη, ποὺ μπορεῖ νὰ τὴ συγκρίνει κανεὶς μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ δείχνει ἓνας ζωγράφος γιὰ τὸ ἔργο του. Ἡ κύηση ἔχει κάνει τὰ θηλυκά πιὸ ἤρεμα, μὲ περισσότερὴ ὑπομονή, μὲ περισσότερο φόβο. Ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν πνευματικὴ κύηση. Αὐτὴ δημιουργεῖ ἐκεῖνο τὸ στοχαστικὸ χαρακτήρα ποὺ συγγενεύει μὲ τῶν γυναικῶν. Οἱ στοχαστικοὶ εἶναι ἀρσενικὲς μητέρες.

Τὸ ὠραῖο φύλο, στὰ ζῶα, εἶναι τὸ ἀρσενικό.

Η ΣΚΛΗΡΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ

Κάποτε ένας άνθρωπος βρέθηκε σέ μιὰ δύσκολη θέση καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάνει. Εἶχε, συγκεκριμένα, ἀποκτήσει ἕνα μισοσακάτικο παιδί. Πῆγε, λοιπόν, κρατώντας τὸ νεογέννητο μωρὸ στὴν ἀγκαλιά του, σ' ἕνα ἅγιο καὶ τὸν ρώτησε :

—«Τί νὰ κάνω τὸ παιδί αὐτό, ἅγιέ μου; Εἶναι ταλαίπωρο καὶ κακῶς διαπλασμένο ἀπὸ τὴ φύση καὶ δὲν ἔχει ζωὴ, οὔτε ὄση τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ πεθάνει».

Καὶ σὰν ἀποτελείωσε τὸ λόγο του, ἀκούστηκε μιὰ φοβερὴ φωνή. Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ ἀγίου :

—«Σκότώσέ το καὶ θάσθήξέ το σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά σου τρία ὀλόκληρα ἡμερόνυχτα γιὰ νὰ τὸ θυμᾶσαι πάντα... ἔτσι, δὲ θὰ ξαναγεννήσεις παιδί σὰν δὲν τοῦ ἔχει ἔρθει ἡ ὥρα του».

Ἀκούγοντας τὴ «συμβουλή» αὐτὴ τοῦ ἀγίου, ὁ ἄνθρωπος ἔφυγε γεμάτος ἀπόγνωση. Πολὺς κόσμος σὰν ἄκουσε τὸν ἅγιο νὰ συμβουλευεῖ ἕνα τόσο σκληρὸ πρᾶγμα, τὸν κατηγόρησε. Καὶ ὁ ἅγιος τοὺς ἀπάντησε :

—«Μὰ δὲν εἶναι ἄσπλαχνο νὰ τὸ ἀφίσουν νὰ ζήσει;».

Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

“Αν ἀπ’ τὴν ἀρχὴν δὲν ὑπῆρχε μιὰ μεγάλη πλειοψηφία ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ νὰ ἔχουν σὰν καμάρι, καθῆκον καὶ ἀρετὴ τους τὴν πνευματικὴ πειθαρχία, τὴ «λογικὴ» τους καὶ τὴν ἀγάπη τῆς «ὀρθοφροσύνης», τόσο ποὺ νὰ φρονοῦν ὅτι προσβάλλονται καὶ ταπεινῶνονται μὲ τὴν μικρότερη ἰδιοτροπία, μὲ τὴν μικρότερη φαντασιοκοπία, ἢ ἀνθρωπότητα θὰ εἶχε θουλιάξει ἀπὸ πολὺ καιρὸ. Ὁ πιὸ μέγας κίνδυνος, ἢ ΠΑΡΑΦΡΟΣΥΝΗ, δὲν σταμάτησε νὰ πλανᾶται πάνω ἀπ’ τὴν ἀνθρωπότητα, αὐτὴ ἢ παραφροσύνη ποὺ εἶναι ἕτοιμη νὰ ξεσπάσει... δηλαδή ἢ εἰσβολὴ τοῦ νόμου τῆς καλοπέρασης στὰ ζητήματα τῶν συναισθημάτων, τῶν ὀπτικῶν ἢ ἀκουστικῶν αἰσθημάτων, τὸ δικαίωμα νὰ ἀπολαβαίνουν τὴν πνευματικὴ ἀποχαλίνωση καὶ νὰ ἡδονίζονται μὲ τὸν ἀνθρώπινο παραλογισμό. Στους ἀντίποδες τοῦ κόσμου τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν μυαλὸ δὲ βρίσκονται ἢ ἀλήθεια καὶ ἢ σιγουριά, ἀλλὰ ἢ ἀναγκαστικὴ καὶ γενικὴ πίστη καὶ ὁ ἀποκλεισμός τῆς εὐχαρίστησης ἀπὸ τὴν κρίση. Μέχρι τώρα, ἢ πιὸ μεγάλη ἐργασία τῶν ἀνθρώπων ἦταν ὅτι συμφωνοῦσαν σὲ πολλὰ πράγματα, καὶ ὅτι κάνουν νόμο τους αὐτὴ τὴ συμφωνία... ἢ ἀληθινὰ, ἢ ψεύτικα ἦταν τὰ πράγματα αὐτά. Ἐκεῖνο ποὺ προφύλαγε τὴν ἀνθρωπότητα, ἦταν ἢ πνευματικὴ πειθαρχία... Ἄλλὰ τὰ ἔνστικτα ποὺ τὴν καταπολεμᾶνε εἶναι ἀκόμα πιὸ δυνατὰ, ποὺ στὴν οὐσία μὲ πολλὴ λίγη ἐμπιστοσύνη μπορούμε νὰ συζητᾶμε γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ εἰκό-

να τῶν πραγμάτων ἀλλάζει ἀδιάκοπα θέσεις καὶ ἀποσυναρμολογεῖται συνεχῶς, καὶ ἴσως μάλιστα, νὰ ἀλλάζει τώρα ἀκόμα γρηγορώτερα καὶ συχνώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά.

Συνεχῶς, τὰ ἐκλεκτὰ πνεύματα —τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ μάλιστα— μὲ πρωτεργάτες τοὺς ἐξερευνητὲς τῆς ἀλήθειας, ἐπαναστατοῦν ἀπέναντι στὸν κονφορμισμὸ. Συνεχῶς, βλέπουμε τὸ πιστεύω αὐτό, ἐπειδὴ τὸ θέλουμε γενικό, νὰ προξενεῖ σὲ πολὺ ἔξυπνους ἀνθρώπους νέες ἀηδίες καὶ συγχρόνως καινούριες φιλήδονες ἐπιθυμίες. Ἄλλὰ ὁ ἀργὸς ρυθμὸς μόνο ποὺ ἐπιβάλλει τὶς πνευματικὲς διεργασίες —αὐτὸ ποὺ μοιάζει μὲ τὸ περπάτημα τῆς χελώνας καὶ ποὺ βασιλεύει στὸν κονφορμιστικὸ κόσμὸ— εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ κάνει λιποτάκτες ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες. Στὰ ἀνυπόμονα αὐτὰ πνεύματα ξεσπάζει ἡ ἀληθινὴ ἡδονὴ τοῦ νὰ εἶναι τρέλλα. Ἡ τρέλλα ποὺ ἔχει τόσο χαρούμενο ρυθμό!

Ἔχουμε λοιπὸν ἀνάγκη ἀπὸ ἐνάρετες συνειδήσεις —καὶ δυστυχῶς θὰ χρησιμοποιήσω μιὰ λέξη ποὺ προσφέρεται λιγώτερο γιὰ παρεξηγήσεις— ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ΕΝΑΡΕΤΗ ΒΛΑΚΕΙΑ. Χρειαζόμαστε τοὺς ἀκλόνητους χρονομέτρους τοῦ ΑΡΓΟΥ πνεύματος, γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ πιστοὶ τῆς μεγάλης γενικῆς πίστεως νὰ μείνουν μαζὶ καὶ νὰ μπορέσει νὰ συνεχιστεῖ καὶ ὁ χορὸς. Αὐτὸ τὸ διατάζει καὶ τὸ ἀπαιτεῖ μιὰ πρωταρχικὴ ἀναγκαιότητα.

Ἐμεῖς πρέπει πάντα νὰ κρατοῦμε μιὰ ἀμυντικὴ στάση γιατί εἴμαστε ἡ ἐξαίρεση, ὁ κίνδυνος. Ἔστω, στὴν πραγματικότητα ὑπάρχει κάτι ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθεῖ ὑπὲρ τῆς ἐξαίρεσης, ἀλλὰ φτάνει νὰ μὴ θελήσει, ἡ ἐξαίρεση, ποτέ της νὰ γίνῃ ὁ κανόνας.

Η ΚΤΗΝΩΔΙΑ ΔΙΧΩΣ ΤΥΨΕΙΣ

Δέν βαστῶ κρυφὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου τὸ χυδαῖο ποῦ ὑπάρχει σὲ ὅ,τι σχετικὰ εἶναι ἄρεστὸ στὴν Εὐρώπη, ἢ εἶναι αὐτὸ ἢ ἰταλικὴ ὄπερα οἱ, π.χ., Ροσσίνι καὶ Μπελλίνι, ἢ εἶναι τὸ γεμάτο περιπέτεια ἰσπανικὸ μυθιστόρημα. Ἄλλὰ αὐτὴ ἢ χυδαιότητα δέν μὲ στενοχωρεῖ περισσότερο ἀπ' τὴ χυδαιότητα ἐκείνη ποῦ συναντᾶμε κάνοντας περίπατο στοὺς δρόμους τῆς Πομπηΐας ἢ ἀκόμα ὅταν μελετᾶμε τοὺς ἀρχαίους. Καὶ ὅλοι φυσικὰ θὰ ἀναρωτηθεῖτε, ποῦ τάχα νὰ ὀφείλεται αὐτό; Νὰ ὀφείλεται στὴν ἔλλειψη σεμνότητας ποῦ κυριαρχεῖ ἐδῶ; Ἡ σὸ ὅ,τι ἢ χυδαιότητα, σὸ μυθιστόρημα ἢ στὴ μουσικὴ ἐμφανίζεται μὲ τόση ἄνεση καὶ σιγουριά, ὅσο καὶ τὸ εὐγενικὸ καὶ τὸ ἀξιολάτρευτο;

«Ἐχει καὶ τὸ κτῆνος, σὰν τὸν ἄνθρωπο, τὰ δικαιώματά του. Μπορεῖ νὰ περιτριγυρίζει ἐλεύθερο, καὶ σὺ, ἀγαπημένε μου γείτονα, καὶ σὺ ὁ ἴδιος, παρ' ὅλα αὐτά, εἶσαι αὐτὸ τὸ κτῆνος».

Αὐτό, μοῦ φαίνεται, εἶναι τὸ ἠθικὸ δίδαγμα τῆς ἱστορίας καὶ ἢ ἰδιομορφία τῆς μεσογειακῆς ἀνθρωπότητας.

Ἄς μὴ γελιόμαστε. Καὶ τὸ κακὸ γοῦστο ἔχει τὰ δικαιώματά του, σὰν τὸ καλὸ γοῦστο, καὶ μάλιστα ἔχει ἕνα προτέρημα ὅταν ἀντιπροσωπεύει τὴ μεγάλη ἀνάγκη, τὴ βέβαιη ἱκανοποίηση, τὴ γλώσσα, κατὰ κάποιον τρόπο, ὄλων, δηλαδὴ μιὰ μάσκα κι' ἕνα ὕφος ποῦ γίνονται ἀμέσως κατανοητά.

Ἐνῶ τὸ καλὸ γοῦστο, τὸ ξεχωριστὸ γοῦστο, ἔχει

Φ Ρ . Ν Ι Τ Σ Ε

πάντα κάτι τὸ ἀσυνήθιστο, τὸ παρακινδυνευμένο. Δὲν εἶναι σίγουρο ὅτι τὸ κατανοοῦν, οὔτε εἶναι, οὔτε ὑπῆρξε ποτὲ δημοφιλής. Ἐκεῖνο ποῦ εἶναι καὶ ποῦ παραμένει ἀγαπητὸ στὸ λαὸ εἶναι ἡ μάσκα. Ἐν τάξει, λοιπόν, κάθε τι ποῦ εἶναι μασκαράτα καὶ στοὺς σκοποὺς καὶ στοὺς ρυθμούς, καὶ στὰ πηδήματα καὶ στις εὐθυμίες τοῦ ρυθμοῦ αὐτῶν τῶν μελοδραμάτων. Καὶ ἡ ἀρχαία ζωὴ! Ἄλλὰ τί νὰ κατανοήσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαία αὐτὴ τὴ ζωὴ, σὰν δὲν νοιώθεις τὴν εὐχαρίστηση τῆς μάσκας, τὴν καλὴ συνείδηση τοῦ κάθε τι ποῦ εἶναι μασκαρεμένο! Εἶναι τὸ ξεκούραστο λουτρό, εἶναι ἡ ξεκούραση τοῦ ἀρχαίου πνεύματος ποῦ ἴσως νὰ χρειαζόταν αὐτὸ περισσότερο στὰ διαλεχτὰ καὶ ἔξοχα πνεύματα, παρὰ στὰ χυδαῖα.

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΙΣ ΤΥΨΕΙΣ

Ὁ στοχαστής βλέπει τίς πράξεις του σάν ἔρευνες καί ζητήματα πού πρόκειται νά τοῦ δώσουν λύσεις στό ἓνα ἢ στό ἄλλο ζήτημα. Ἡ ἐπιτυχία καί ἡ ἀποτυχία γιά τόν στοχαστή εἶναι, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἀπαντήσεις. Ἀλλά, τὸ νά ὀργίζεσαι γιά μιά του ἀποτυχία, ἢ ἀκόμα χειρότερα, τὸ νά αἰσθάνεται τύψεις γι' αὐτήν, αὐτὰ τὰ ἀφί-νει γιά ἐκείνους πού ἐνεργοῦν, ἐπειδὴ τοὺς τὸ διέταξαν καί πού θά τοὺς δείρει ἂν δὲν μείνει ὁ εὐχαριστημένος χαριτωμένος δάσκαλος ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

Σ. Φρόυντ:

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΥΡΩΣΕΩΝ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ ΣΚΕΨΕΩΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ

Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΤΟ ΑΓΧΟΣ

Φρ. Νίτσε:

ΙΔΕ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΤΑΔΕ ΕΦΗ ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑΣ

ΛΥΚΟΦΩΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΛΩΝ

Η ΘΕΛΗΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ

ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΣ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Μάξ Νορντάου:

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΞΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΨΥΧΗΣ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΗΚΗ ΨΕΥΔΗ

Γιούνγκ:

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΨΥΧΗ

Βάν ντὲ Βέλντε:

Ο ΤΕΛΕΙΟΣ ΓΑΜΟΣ

Χάβελock Έλλις:

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΜΥΗΣΗ

Ρουσσώ:

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

ΣΑΒΟΥΑΡ ΒΙΒΡ